

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

BALIKESİR MERKEZ İLÇELERDE DAVRANIŞSAL TARIM
COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yiğit ASLANTEKİN

Balıkesir, 2018

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

BALIKESİR MERKEZ İLÇELERDE DAVRANIŞSAL TARIM
COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yiğit ASLANTEKİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Alpaslan Aliğaoğlu

Balıkesir, 2018

T.C.
BALIKESİRÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TEZ ONAY SAYFASI

Enstitümüzün Coğrafya Anabilim Dalı'nda 201612515013 numaralı Yiğit ASLANTEKİN'in hazırladığı "Balıkesir Merkez İlçelerde Davranışsal Tarım Coğrafyası" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav yönetmeliği uyarınca 28/12/2018 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

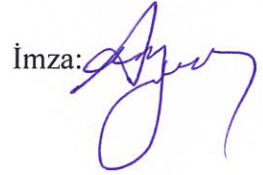
Üye (Jüri Başkanı) : Prof. Dr. Serhat ZAMAN

İmza:

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Alpaslan ALIĞAĞAOĞLU

İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Alper UZUN

İmza:

Yukarıdaki adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

.../.../....

Enstitü Onayı

ÖNSÖZ

Tarım, yüzyıllardır insanoğlunun temel ihtiyaçlarını karşılayan bir uğraş olmuştur. Tarımsal ürünlerin beslenme, sağlık, sanayi vb. diğer kollarda kullanılması sebebiyle de tarımın etkisi her açıdan yadsınamaz şekilde büyüktür. Tarımsal faaliyetlerde karşılaşılan zorluklar ve problemler diğer sektörleri de olumsuz etkilemektedir. Bu sebeplerden ötürü tarım sektörü her daim önemli bir konumda yer almaktadır. Yapılan bu çalışmada Balıkesir merkez ilçelerinde görülen problemlerin ortaya çıkartılması ve ortaya çıkartılan bu problemlere çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır. Tarımsal faaliyeti gerçekleştiren bireyler ile birebir görüşülmesi, sorunun asıl mağdurları tarafından dile getirilmiş olması açısından bu araştırma bilimsel ve ekonomik yönden önem arz etmektedir.

Beni bu günlere getiren, maddi ve manevi anlamda asla desteğini esirgemeyen sevgili aileme, tezimin her aşamasında bana destek olan ve yol gösteren sayın danışmanım Prof. Dr. Alpaslan Aliğaoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Yiğit ASLANTEKİN

ÖZET

BALIKESİR MERKEZ İLÇELERDE DAVRANIŞSAL TARIM COĞRAFYASI

ASLANTEKİN, Yiğit

Yüksek Lisans, Coğrafya Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alpaslan Aliğaoglu

2018, 72 sayfa

Türkiye'de tarım coğrafyası alanındaki çalışmalar, üç grup altında toplanabilirler. Bunlar, üniversitelerde tarım coğrafyası adıyla yayımlanan eserler, ekonomik coğrafya ders kitaplarındaki tarım coğrafyasının bölümleri ve genel veya yerel tarım coğrafyasının makaleleridir. Bu çalışmalarda bölgedeki tarımsal faaliyetlerin özelliklerine ve sorunlarına odaklanılmıştır fakat hiçbir çalışmada davranışsal tarım coğrafyası konusu ele alınmamıştır. Davranışsal coğrafya; çevreyi nasıl algıladığımızı, düşüncelerimiz ile algılarımızın davranışlarımızı nasıl etkilediğini inceleyen, beşeri coğrafya alanına ait bir bilim dalıdır. Davranışsal tarım coğrafyası ise kırsal alanlarda ikamet eden bireylerin tarımsal çevreyi nasıl algıladıklarını ve onların tarımsal alanlarda neleri sorun olarak gördüklerini konu edinir. Çalışma yapılırken muhtarlardan tarımsal çevreleri hakkındaki gözlemleri, yani, çevrelerindeki tarımsal problemleri anlatmaları istenmiştir.

Bu çalışmada örneklem alma yöntemi kullanılmıştır. Örneklem alma formülüne göre Balıkesir merkez ilçelerine bağlı 123 kırsal mahalle 93'e indirgenmiş ve ziyaret edilmiştir. Ziyaret edilen kırsal mahallelerde, kendi muhitlerini en iyi tanıyan ve kendi yaşam alanlarındaki genel sorunlar hakkında yeterli bilgiye sahip olan muhtarlar ile görüşülmüştür. Tüm bu kırsal mahalleler ile görüşüldükten sonra bireylerin çevrelerini nasıl algıladıkları, neleri sorun olarak gördükleri alt başlıklar

halinde kategorize edilmiş ve bir sonuca varılmıştır. Ortaya çıkan sorunlar için çözüm önerileri getirilmiştir.

Yapılan görüşmeler neticesinde tarımsal işletme sahiplerinin temel sorun olarak gördükleri etken girdilerin pahalı, çıktıların düşük olduğudur. Elde edilen üründe satış garantisinin olmayışı, çiftçileri plansız üretime sürüklemektedir. Çiftçilere bir yıl iyi kazanç sağlayan tarımsal ürün diğer yıl çiftçileri zarara uğratabilmektedir. Akaryakıt, gübre, yem vb. gibi girdilerin fiyatları sürekli artış göstermekte fakat tarımsal çıktılar çoğu zaman girdi maliyetlerini bile karşılayamamaktadır. Genellikle zarar eden çiftçiler tarım dışı sektörlere yönelmeye, bazen de bu iş değişikliğini farklı illere taşınarak gerçekleştirmeye başlamıştır. Tarımsal faaliyetler bu etkenler sonucunda zamanla azalmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal tarım coğrafyası, tarım coğrafyası, tarımsal faaliyet, Balıkesir.

ABSTRACT

BEHAVIORAL AGRICULTURE GEOGRAPHY IN BALIKESİR CENTRAL DISTRICTS

ASLANTEKİN, Yiğit

Master Thesis, Department of Geography

Supervisor: Prof. Dr. Alpaslan Aliğaoğlu

2018, 72 Pages

The works in the Agrarian Geography in Turkey can be divided into 3 groups. These are the pieces published with the name of Agrarian Geography at the universities, the parts of Agrarian Geography in the Economic Geography textbooks and the articles of general or local Agrarian Geography. In these works it is focused on the characteristics of agricultural activities and its problems in the region but the Behavioral Agrarian Geography is never dealt with in the studies. Behavioral Geography is one of the disciplines that examines how we perceive the environment how our thoughts and perceptions effect our behaviors. On the other hand Behavioral Agrarian Geography deals with how the people living in rural areas perceive the agricultural environment and what they see as a problem in agricultural areas. While doing this study the mukthars were asked to tell their observation about agricultural problems in their districts.

Sampling method is used in this study in order to save on time. According to the formula of sampling 123 rural neighborhoods belonging to the central district of Balıkesir were reduced to 93 and they were visited. In these rural neighborhood visited , the mukhdars, who know their regions very well and who have sufficient knowledge about general problems, were interviewed. After visiting all the rural neighborhood how individuals perceive their environment and what they see as a

problem are categorized into sub-headings and a conclusion is reached. Solutions were introduced for the problems.

As a result of the interviews, the main problematical factor of the agricultural business owners is the high cost of inputs and the low cost of outputs. Lack of sales guarantee in the obtained product leads farmers to unplanned production. Whereas an agricultural product can bring a good income one year it can damage them the other year. Fuel, fertilizer and feed Etc. Expenses increase constantly but agricultural outputs don't even defray the cost of inputs. The farmers who make loss usually head towards non-agricultural sectors and sometimes they move to different cities in order to work in different areas. As a result of all these factors, agricultural activities have begun to decrease gradually.

Key words: Behavioral agricultural geography, agricultural geography, agricultural activity, Balıkesir.

Bu alışma Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 2017/027 proje numarası ile desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	xi
GRAFİK LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2. Araştırmanın Hipotezleri	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
2. İLGİLİ ALANYAZIN	6
2.1 Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Tarım Coğrafyasında Kullanılan Başlıca Yaklaşımlar	6
2.1.1.1. Erken Yaklaşımlar	6
2.1.1.1.2. Bölgesel Yaklaşım.....	7
2.1.1.1.3. Gerekirci Yaklaşım.....	7
2.1.1.1.4. Doğal Determinizm.....	8
2.1.1.1.5. İnsan Determinizmi.....	9
2.1.1.1.6. Doğa-İnsan Determinizmi.....	9
2.1.1.1.7. Sistematik Yaklaşım.....	10
2.1.1.2. Modern Yaklaşımlar	10
2.1.1.2.1. Sistem Yaklaşımı.....	10
2.1.1.2.2. Ekosistem Yaklaşımı	11
2.1.1.2.3. Disiplinler Arası Yaklaşım	12
2.1.1.2.4. Davranışsal Yaklaşım.....	12
2.2. İlgili Araştırmalar	14
3. YÖNTEM.....	17

3.1. Araştırmanın Modeli.....	17
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	18
3.3. Veri Toplama ve Araç Teknikleri.....	20
3.4. Veri Toplama Süreci.....	20
3.5. Verilerin Analizi.....	20
4. DAVRANIŞSAL BAKIŞ AÇISI İLE BALIKESİR MERKEZ İLÇELERİ TARIMINDA YAŞANAN SORUNLAR.....	22
4.1. Muhtarların Çevreyi Algılayış Biçimlerine Göre Tarımsal Faaliyetlerde Ortaya Çıkan Sorunlar.....	23
4.1.1. Akaryakıt Fiyatlarının Yüksek Oluşu.....	23
4.1.2. Gübre Fiyatlarının Yüksek Oluşu.....	26
4.1.3. Yem Fiyatlarının Yüksek Oluşu.....	28
4.1.4. Sütün Düşük Fiyata Satılması.....	31
4.1.5. Mülkiyetin Dağınık Olması.....	33
4.1.6. Tarımsal Üretimden Elde Edilen Kârın Düşük Olması.....	35
4.1.7. Ahır Sorunu.....	37
4.1.8. Sulama Sorunu.....	38
4.1.9. Gençlerin Köyü Terk Etmesi.....	40
4.1.10. Küçükbaş Üretiminin Azalması.....	42
4.1.11. Çiftçilerin Borç Yükünün Fazla Olması.....	43
4.1.12. Elde Edilen Tarımsal Ürünün Satış Garantisinin Olmaması.....	45
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	47
KAYNAKÇA.....	55
EKLER.....	61

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Balıkesir Merkez İlçelerinde Tarımsal Üretim Göstergeleri.....	4
Tablo 2: Yıllara Göre Makale Sayıları	15
Tablo 3: Balıkesir Merkez İlçelerinde Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Sorun Olarak Gördükleri.....	23
Tablo 4: Türkiye'de Gübre Fiyatlarındaki Değişim.	27
Tablo 5: Türkiye'de Yem Fiyatlarındaki Değişim.	30
Tablo 6: Türkiye'de Süt Fiyatlarındaki Değişim.	30
Tablo 7: Türkiye'de Süt Girdi Pariteleri.	32
Tablo 8: Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğüne Göre Yüzdeler Dağılımı.	35
Tablo 9: Yonca ve Akaryakıt Girdi Fiyatlarındaki Değişim.....	36
Tablo 10: Yulaf ve Akaryakıt Girdi Fiyatlarındaki Değişim.	37

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Traktör Kullanan Bir Çiftçi.	24
Fotoğraf 2: Ot Toplama Aracı.	24
Fotoğraf 3: Silaj Makinesi Kullanan Çiftçiler.....	25
Fotoğraf 4: Küçükbaş Hayvan Otlatması Yapan Bir Çoban.	29
Fotoğraf 5: Parçalı Mülkiyete Örnek.	34
Fotoğraf 6: Bahçe İçerisinde Yetiştirilen Küçükbaş Hayvanlar.....	38
Fotoğraf 7: Sulama Kanallarındaki Kirlilik.	39
Fotoğraf 8: Sulama Kanallarındaki Çatlaklar.	40

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Motorin Fiyatının Yıllara Göre Değişimi.	25
Grafik 2: Yurt İçi Motorin Türleri Fiyat Oluşumu.	26

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Balıkesir Merkez İlçeleri Fiziki Haritası.	2
Şekil 2: Balıkesir Merkez İlçeleri Haritası.	19

1. GİRİŞ

Tarım; insanlığın beslenmesine, gelişip büyümesine katkı sağlayan en önemli unsurlardan biridir. İnsanlar yıllardır tarım sayesinde karınlarını doyurabilmişler, tarımdan elde ettikleri ürünler ile kendilerine kıyafet dikebilmişler ve elde ettikleri artı ürünü satarak-takas ederek farklı eşyalara ulaşma imkânı bulabilmişlerdir. Genel ifade ile tarım; çeşitli bilimler ile koordine olmuş, hayvan ve bitkilerden elde edilen ürünlerin sağlanması adına doğal, toplumsal ve ekonomik mekânda sürdürülen ekonomik etkinlikler olarak izah edilebilir (Doğanay ve Coşkun, 2012).

Tarım ekonomik değerler arasında yapıtaşı konumunda bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetler tüm toplum ekonomisine canlılık getirmekte, toplumu beslemekte, topluma iş imkânı yaratarak istihdamı geliştirmekte ve sanayi faaliyetlerine hammadde sağlamaktadır. Sanayileşme bir ülkenin modernizasyonunu sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bunun farkında olan gelişmiş ülkeler sanayilerini ilerletmeden önce sanayiye ham madde kaynağı yaratan tarıma ağırlık vermişler ve tarımsal faaliyetleri modernleştirip, verimi yükselttikten sonra ellerinde olan birikimler ile sanayileşmelerini geliştirmişlerdir. İngiltere ve Rusya gibi ülkeler sanayi sektörlerini geliştirmek adına ihtiyaç duydukları maddi kaynağı tarımsal üretimden elde ettikleri kâr ile sağlamışlardır (Tuna, 1993).

Türkiye tarımsal faaliyetler açısından önemli zenginliklere sahip bir ülkedir. Dört mevsimin de görülmesi, ülkede yetiştirilen ürün çeşidinin ve miktarının fazla olmasını sağlamaktadır. Fakat 1970'li yılların sonlarına doğru ülkede farklı sektörlerin önem kazanması ve neoliberalizmin etkileri sebebiyle tarımsal faaliyetler azalmaya başlamıştır.

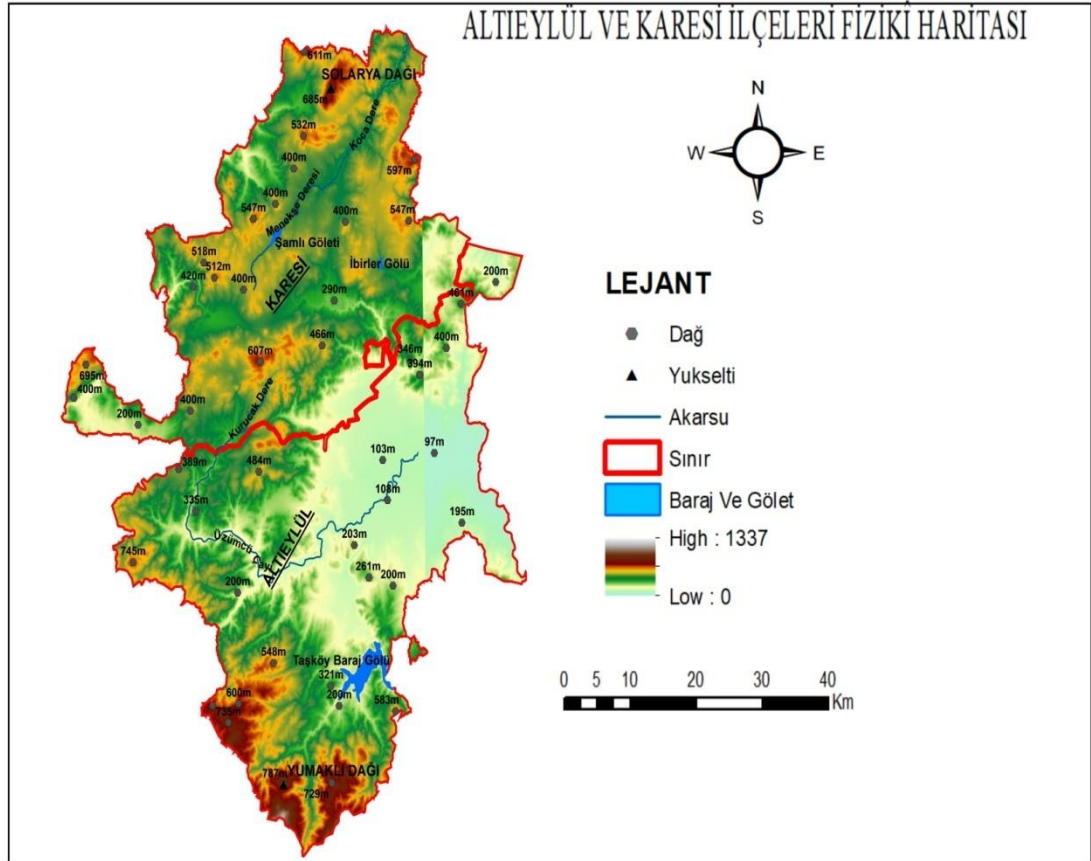
Tarımsal faaliyetlerin coğrafyası yapılırken farklı yaklaşımlar kullanılabilir. Son yıllarda ise dört yaklaşım ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlar; sistem analizi yaklaşımı, davranışsal yaklaşım, ekosistem yaklaşımı ve disiplinler arası yaklaşımlardır (Singh ve Dhillon, 2004). Davranışsal yaklaşım; çevreyi nasıl algıladığımız ve düşüncelerimiz ile algılarımızın davranışlarımızı nasıl etkilediğinin incelenmesidir (Bergman, 1995). Tarım coğrafyası açısından davranışsal yaklaşım ise; algılanan çevreyi, alternatif seçimleri, geçim, yarı-geçim, yarı ticari ve ticari tarım açısından bir çiftçinin kararına dayalı insan davranışının nihai ürünlerini, bir

çiftçinin, çiftçilerin veya arazilerdeki tarım topluluklarının değerlendirilmesini sağlar (Singh ve Dhillon, 2004). Dolayısıyla düz mantık açısından sorunların incelenmesi, yani ürünlerin yıllara göre azalıp-artması arasındaki ilişkinin farklı yöntemlerle kurulması, asıl sorunu yaşayan bireyler açısından gerçek sorunların neler olduğunun tespitini zorlaştırmaktadır.

Çalışma alanı Balıkesir ilinin merkez ilçeleri olan Karesi ve Altieylül ilçelerini kapsamaktadır. Balıkesir ili ise Güney Marmara bölgesinde yer almakta ve kuzeydoğusunda Bursa, güneydoğusunda Kütahya, Güneyinde Manisa, güneybatısında İzmir ve kuzeybatısında Çanakkale şehirleri bulunmaktadır (Şekil 1). Balıkesir'in iç kısmında ova ve hafif dalgalı düzlükler, çevresinde ise hafif dalgalı tepelik alanlar mevcuttur (Tağıl, 2003).

Balıkesir'de ortalama yıllık sıcaklık 14.5°C, toprak üzeri sıcaklık 7.3°C ve toprağın 10 cm altındaki toprak sıcaklığı da 16.7°C'dir. Hava sıcaklığının 4.9°C ile en düşük olduğu zaman Ocak ayıdır. Toprağın 5 cm altındaki sıcaklık ise Ağustos ayında 30.1 C° ile en yüksek değere ulaşmaktadır (Tağıl, 2003).

Şekil 1: Balıkesir Merkez İlçeleri Fiziki Haritası.

Balıkesir ovasında basınç, nispi nem ve yağış Ocak-Temmuz ayları arasında azalış gösterirken, Temmuz-Aralık döneminde artışa geçmektedir. Ocak ve Temmuz ayları arasındaki süreçte sıcaklığın, buharlaşmanın ve buhar basıncının arttığı, Temmuz ve Aralık ayları arasında ise azaldığı görülmektedir. Balıkesir yaz aylarında genel itibariyle kurak ve sıcak, kış aylarında ya ise yağışlı bir iklime sahiptir. Bu özelliklerinden ötürü Akdeniz makro klima alanı içerisinde bulunmaktadır (Tağıl, 2003).

Balıkesir’de tarım alanları açısından bakıldığında 300.000 hektar ile en büyük alanı, tarla alanları kaplamaktadır. 87.000 hektar ile zeytinlik alanları ikinci sırada yer almaktadır (TÜİK, 2017). Balıkesir, üç farklı iklim kuşağının da görülmesi sebebiyle birçok ürün yetiştirmeye elverişlidir. Verimli topraklarda yer alması ve zengin su kaynaklarına sahip olması en büyük avantajıdır. İlin kıyı bölgelerinde zeytin yetiştiriciliği yoğun olarak yapılmakla birlikte narenciye, incir, elma ve üzüm gibi ürünler de yetiştirilmektedir. İç bölgesinde ise genel olarak tahıl, pancar, baklagil, tütün, ayçiçeği, domates ve kavun gibi ürünler yetiştirilmektedir (TÜİK, 2017).

Yetiştirilen bu ürünler metropol illerin ve Balıkesir’in ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılmaktadır. Balıkesir’de tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra ormancılık faaliyetleri de gelişmiş düzeydedir. İlin ormanları 625.000 hektarlık alana yayılmıştır. Ormanlık alanlarda; karaçam, kızılçam, kayın, gürgen, meşe, söğüt, ılgın, çınar ağaçları bulunmaktadır. Balıkesir’de örtü altı yetiştiricilik faaliyetlerinde; marul, hıyar ve domates başta olmak üzere çok çeşitli üretim gerçekleştirilmektedir. İlde özellikle yüksek tünel ve plastik seralarda örtü altı üretimi yapılmaktadır (TÜİK, 2017)

Balıkesir, büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı bir ildir. Balıkesir ilçe merkezlerinde 2017 yılı verilerine göre 108.457 adet sığır bulunmakta ve 3005 adet manda bulunmaktadır. Küçükbaş hayvancılık da Balıkesir ilçe merkezlerinin önemli uğraşları arasında yer almaktadır. İlçe merkezlerinde 188.244 koyun ve 18.678 adet kıl keçisi bulunmaktadır. Balıkesir ilçe merkezlerinde arıcılık üretiminin yeterli düzeyde yapıldığı söylenebilir. Toplamda 13.371 ton kovan bulunmakta ve bu kovanlardan 183 ton bal, 2.8 ton da balmumu elde edilmektedir.

Balıkesir merkez ilçelerinde ekili dikili alanlar 533.113 dekarıdır (TÜİK, 2017). Bu toplam alanın 242.048 dekarı Altıeylül ilçesinde yer alırken, 291.065 dekarı da Karesi ilçesinde yer almaktadır. Toplam ekili dikili alan miktarına bakıldığında 454.931 dekar ile tahıl üretim alanlarının başı çektiği görülmektedir. Tahıl üretim alanlarını 57.677 dekar ile sebze üretim alanları takip etmektedir. 12.596 dekar ile meyveler, içecek ve baharat bitkileri 4. sırada yer alırken, 134 dekar ile süs bitkileri son sıradadır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) bu durum daha detaylı olarak görülmektedir.

Tablo 1: Balıkesir merkez ilçelerinde tarımsal üretim göstergeleri.

İl Adı	İlçe adı	Toplam alan (Dekar)	Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alanı (Dekar)	Nadas alanı (Dekar)	Sebze bahçeleri alanı (Dekar)	Meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanı (Dekar)	Süs bitkileri alanı (Dekar)
Balıkesir	Altıeylül	242.048	187.067	5.696	43.501	5.782	1,5
Balıkesir	Karesi	291.065	267.864	2.079	14.176	6.814	132
Toplam		533.113	454.931	7.775	57.677	12.596	134

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2016.

1.1. Araştırmanın Amacı

Tarım, tüm insanlık için önem arz eden bir konumda olduğu için her daim araştırılan, incelenen ve sorunları ile ilgilenilen bir olgu olmuştur. Davranışsal bakış açısını esas alan araştırmalarda sorunlar, sorunu yaşayan kişilere sorulmakta ve gerçek problemlerin neler olduğu ortaya çıkartılmaktadır. Türkiye önemli bir tarım ülkesidir ancak bu özelliği son yıllarda olumsuz açıdan değişme eğilimindedir. Sektör bir takım sorunlarla karşı karşıyadır. Bu çalışmanın amacı Balıkesir merkez ilçelerine bağlı kırsal mahallelerdeki tarımsal faaliyetlerde yaşanan sorunların davranışsal bakış açısı ile incelenmesi, analiz edilmesi ve ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri sunulmasıdır.

1.2. Araştırmanın Hipotezleri

- Tarımsal faaliyetlerde girdi maliyetlerinin yüksek olması tarımsal işletme sahiplerini maddi açıdan zarara uğratmaktadır.

- Tarım sektöründe yaşanan sorunlar sanayi sektörünü de olumsuz etkilemektedir.
- Mülkiyetin dağınık ve parçalı olması tarımsal işletmelerden elde edilen kârı düşürmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada karşılaşılan bazı sınırlılıklar mevcuttur. Birinci sınırlılık görüşmelerin sadece kırsal mahalle muhtarları ile yapılmış olmasıdır. İkinci sınırlılık, Türkiye ve dünya çapında davranışsal tarım coğrafyası ele alınarak yapılan çalışma sayısının az olmasıdır.

Üçüncü sınırlılık ise toprak mülkiyetinin boyutları hakkındadır. Bu konu ile ilgili yeterli bilgi mevcut değildir. Tapu kayıtlarında bütün olarak görünen birçok tarımsal arazi, kardeşler arasında kendi hukuklarına göre pay edildiği için mülkiyetin boyutu hakkında net ve doğru bilgiye ulaşılamamaktadır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1 Kuramsal Çerçeve

Tarım farklı şekillerde tanımlanabilir. Sade ve basit bir ifade ile tarımsal faaliyetlerin mekâna göre değişkenlik gösteren özelliklerini inceleyen ekonomik coğrafyanın alt dalı olarak ifade edilebilir. Tarımsal faaliyetlerde insanın doğaya amaçlı bir şekilde müdahalesi söz konusudur ve bu özelliğinden ötürü toplayıcılık ve hayvancılıktan ayrılmaktadır. Tarım, insan yönetimi altında bitkisel üretim ve hayvan yetiştiriciliğidir. Hayati Doğanay'a (2017) göre tarım coğrafyası; tarımsal etkinliklerin coğrafi dağılışı ve farklılıkları; iklim-tarım, topoğrafya-tarım, toprak-tarım; nüfus-tarım, teknoloji-tarım gibi etkileşimler ve sonuçları ile tarımsal üretimin ülke ekonomisindeki yerini inceleyen ekonomik coğrafya bilim alanı olarak ifade edilmektedir.

2.1.1. Tarım Coğrafyasında Kullanılan Başlıca Yaklaşımlar

Tarım coğrafyasında günümüze kadar gelinen süreçte çeşitli yaklaşımlar kullanılmıştır. Bu yaklaşımlar coğrafyanın gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamışlardır. Meta yaklaşımı, bölgesel yaklaşım, determinist (gerekirci) yaklaşım ve sistematik yaklaşım erken yaklaşımlar olarak ifade edilirken; sistem analizi, ekolojik yaklaşım, davranışsal yaklaşım ve disiplinler arası yaklaşım günümüz tarihine en yakın süreçte uygulanan yaklaşımlardır. Bu çalışma davranışsal bakış açısı ile ele alınmıştır fakat diğer yaklaşımlara da kısaca bakılması gereklidir.

İfade edilen bu yaklaşımlar Jasbir Singh ve S.S. Dhillon tarafından 1984 yılında yayınlanan Agricultural Geography adlı eserden alınmıştır.

2.1.1.1. Erken Yaklaşımlar

Erken yaklaşımlar, coğrafi düşüncenin gelişmeye başladığı dönemlerdeki yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar coğrafi düşüncenin ilk sürümü olarak düşünülebilir. Günümüze oranla çeşitli eksikliklere sahip olmasına rağmen, günümüz coğrafi düşünce yapısının temeli erken yaklaşımlar ile oluşturulmuştur.

2.1.1.1.1. Meta Yaklaşımı

Meta yaklaşımına göre bir mal veya madde bütün olarak incelenmelidir. Ele alınan mal, bazı kısımlarına göre incelenmemelidir. Bu tarz bir yaklaşım tarım

coğrafyası içerisinde mısır, pirinç veya mercimek ekimi coğrafyasının detaylı bölgesel analizinin yapılması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, araştırma konusu içerisine sadece bir ürünü dahil eder ve o ürün ile ilgili yetiştiği ortam, büyüme süreci, üretim aşamaları, satış aşamaları gibi tüm alanlar bakımından inceler. Genel anlamda dünyanın çeşitli yerlerinde ele alınan ürünlerin toplam arz miktarını üreten şeyin bu olduğu ifade edilebilir. Bu sebeplerden ötürü bir araştırma yapılırken, emtia ve bölgesel yaklaşım birlikte ele alınmalıdır.

Fakat bu yaklaşım tarımsal coğrafyayı sadece bitki ve hayvanları inceleyen bir bilim dalı olarak kısıtlamakta ve daraltmaktadır. Tarımsal coğrafyanın araştırma konuları sadece bitki ve hayvanlardan oluşmamaktadır. Tarımsal üretimde verimlilik etkenleri gibi diğer konular da önemlidir. Meta yaklaşımı aktüel ve hedefe yönelik bir yaklaşımdır, bu sebeplerden ötürü yeterli kapsama alanına sahip değildir.

2.1.1.1.2. Bölgesel Yaklaşım

Önceki yıllarda tarımsal faaliyetler incelenirken meta yaklaşımı daha çok tercih edilmekteydi. Fakat sonraki yıllarda bölgesel yaklaşım kullanılmaya başlandı ve ön plana çıktı. Bu tarz çalışmalar hem bölgesel farklılıkları, hem bölge içi özellikleri hem de bölgeler arası coğrafi ilişkileri incelemektedir. Bölgesel yaklaşım kullanılarak yapılan çalışmalar, tarım özelliklerinin bölgelere göre değişkenlik gösteren farklılıklarını coğrafi açıdan ele almakla başlar. Bölgeye dayalı çalışmalar genel olarak sadece bir bölge ile ilgilenmektedir. Asıl ilgi alanı bir bölge ile sabittir. Bu durumun tarımsal bütünlüğün veya bir bölgeye has özelliklerin sonucu olması muhtemeldir. Diğer bir anlatımla, bölgesel yaklaşım kullanılarak iyi bir araştırma için tek bir alan seçilmiştir.

2.1.1.1.3. Gerekirci Yaklaşım

Coğrafya araştırmacıları tarımsal sistemlerin kendi içlerindeki uyum bütünlüğünü ve kendilerine has özellikleri veya çevrelerinin özelliklerini araştırırken, harita biliminin tekniklerinden yararlanmışlardır. Değişik olaylar arasında görülen etkileşim derecelerinin ölçülmesinde yaşanan zorluklar istatistik yöntemine başvurularak çözüme kavuşturulmuştur. Doğal çevrede göze çarpan benzerlik, farklılık ve çarpıklıkların dikkatlice incelenmesi, tarımsal alanların isimlendirilmesi ve sınırlarının çizilmesi açısından gerekli bulunmaktadır. Bu duruma istinaden, insan

faaliyetlerini etkileyen ve sınırlandıran en önemli faktörün gerekircilik olduğunun farkına varılmıştır.

Aynı zamanda tarım konusunun tekdüze olmayan, karışık çevresel ve sosyo-ekonomik özellikler arasındaki etkileşimin sonucunda ortaya çıkması durumu genel kanı olarak kabul edilmiştir. Bu sebepten ötürü tarımsal faaliyetler içerisinde coğrafi açıdan araştırma yapmak için aşağıdaki tekniklerden bir tanesi dikkate alınmalıdır:

- i. Sosyo-ekonomik göstergeler değişmez kabul edilerek; çeşitli doğal ortamların tarımsal faaliyetler üzerindeki etkisini araştırmak;
- ii. Tabii ortam koşullarını değişmez kabul ederek, farklı sosyo-ekonomik değişkenlerin tarımsal faaliyet üzerindeki etkisini incelemek ve
- iii. Sosyo-ekonomik ve tabii faktörlerin ikisinin de göz önünde bulundurularak tarımsal faaliyetleri yorumlamak.

Geçen zaman içerisinde, gerekirciliğin içerisinde yer alan bu kavramlar, aşağıda başlıklar halinde verilen çeşitli tanımlamaların meydana çıkmasına sebep oldu.

2.1.1.1.4. Doğal Determinizm

Bu anlayışa göre insan faaliyetlerini tamamen doğal ortam şartları belirlemektedir. Çevresel faktörler insanların üzerinde, onlara hükmeden konumundadır. İnsanlar çevrenin koymuş olduğu kurallara uymakla yükümlüdür. Daha önce, dünya içerisinde yer alan her madde yaratıcının üretmiş olduğu şeyler olarak ilan edildi. Determinizmin inanç kültürü sebebiyle klasik ve ortaçağ araştırmacıları doğal çevrenin insanlığı ve onun eylemlerini hangi derecede etkilediğini araştırmaya yöneltmemiştir. Rönesans döneminde bu alana ilgi yeniden artmış fakat cevapsız kalan sorulara hala çözüm bulunamamıştır.

Doğal determinizm kavramı 1950'lerden sonrasına kadar coğrafyacıların ana düşüncesi idi. Modasının geçmesi sebebiyle 2000'li yılların başlarında reddedildi. İnsanlığın doğal çevreye diğer canlılardan daha az bağımlı olduğunu savunan araştırmacılar insanı özel bir konuma koydular. İnsanlığın zekâsı ve doğal şartlara uyum sağlayabilme özelliği sebebiyle doğal çevreye daha az bağımlı olduğunun

farkına varıldı. Bu durum da determinizme yer yaklaşımı ve insan yaklaşımı olarak iki bakış açısı kazandırdı.

2.1.1.1.5. İnsan Determinizmi

Bitki ve hayvanlar arasında çevresine hükmedebilen tek canlı insanoğludur. İnsanın bu özelliği yaradılışından gelmektedir. İnsan aklı, düşünebilme gücü ve doğal koşullar karşısında mücadele edebilme yeteneği sayesinde çevresel koşullardan en az etkilenen canlıdır. Yaratıcılık yeteneğinin gelişmiş olması, sürekli yenilik için çabalaması sebebiyle insanoğlu doğal çevrede çeşitli değişimler meydana getirebilmektedir. İnsanoğlu teknolojiye yaşanan ilerleme ve bilime dayalı bilgi sayesinde çevresini daha kolay ve istediği şekilde biçimlendirebilmektedir. Sonuca bakıldığında ise tarım artık possibilist bakış açısı ile ele alınmaktadır.

Tarım hakkında çalışma yapan araştırmacılar, dar alanlar hakkındaki bilgilerini kullanarak bölgesel değişiklikler açısından yeni bir bakış açısına sahip olmuşlardır. Buna göre doğa, insan davranışlarına etki etmekte fakat kısıtlamamaktadır. İnsana çevresel koşulları değiştirebilme imkânı vermektedir. Doğal koşullar kontrol edilerek normal şartlar altında kurak bir bölgede yetişmeyen ürünün sulama yöntemlerinin iyileştirilmesiyle birlikte o bölgede yetişmesi sağlanabilmektedir. Buna istinaden insan, doğayı kontrol altında tutabilmekte ve kendi isteklerine göre şekillendirebilmektedir. Artık, doğal deterministlerin kaderci bakış açısı reddedilmektedir. Elbette ki doğa insan davranış ve hareketlerini etkilemektedir fakat doğa, artık belirleyici değildir.

Possibilist bakış açısı, insanı doğal çevreyi değiştirmekten aciz bir varlık olarak görmemektedir. Yıllarca görülmüştür ki insan, doğayı değiştirme konusunda yetenekli bir varlıktır. İnsan, doğal çevrenin belirleyici koşullarına uyum sağlamak zorunda değildir. Tam tersine, çevreyi kendi talepleri doğrultusunda değiştirme zekasına ve gücüne sahiptir. Doğa, insanı tek bir harekete veya davranışa mahkum kılmaz, ona seçebilme hakkı verir.

2.1.1.1.6. Doğa-İnsan Determinizmi

Bu kavramda insan ve doğa arasındaki karşılıklı ilişkinin eşitliğinden bahsedilmektedir. Eğimli alanların taraçalandırılarak ve suni gübre ile beslenerek veriminin artırılması, sulama teknolojilerindeki iyileştirmeler, iklimin etkisinin en

aza indirilmesi için sera yöntemine başvurulması ve tarımsal alanlarda böcek ilacının kullanılması gibi etkin davranışlar ile insan doğaya müdahale etmiştir. Fakat her daim doğa ile uyum içerisinde olunmuştur. Zamanla insan, doğa ile karşılıklı etkileşime girmiştir. Bu açıdan bakıldığında doğa-insan determinizmi, doğa ve insan zıtlığı ile aynı anlama gelebilmektedir.

2.1.1.1.7. Sistematik Yaklaşım

Dünya üzerinde bulunan tarımsal alanlar arasındaki farklılıkları anlamak için tarımsal coğrafyada iki yöntem belirlenmiştir. Bu yöntemler; tarımsal ürünler arasında bulunan bölgesel farklılıkların akarsu havzaları dikkate alınarak incelenmesi ve bölgesi belli bir alanın genel tarımsal özelliklerinin değerlendirilmesidir.

Bu verilen yaklaşımlardan ilki sistematik yaklaşım, diğeri ise bölgesel yaklaşımdır. Sistematik yaklaşımda tarımsal bir özelliğin veya ürünün, fiziksel veya kültürel ilişkileri dikkate alınarak özellikle bir tarımsal ürün veya tarımsal olgunun bölgeler arası gösterdiği farklılıkları ele alır. Sistematik yaklaşım ile tek bir tarımsal ürünün dünya üzerinde göstermiş olduğu farklılıklar incelenir. Bu sebepten ötürü "özel bir yaklaşım" olarak gösterilebilir. Modern zaman öncesinde sistematik yaklaşım genel düzeyde kalmıştır. Bunun sebebi ise belirli olaylar üzerine çalışmış olmasıdır. Sonuç olarak bakıldığında bu yaklaşım, çeşitli fenomenlerin detaylı incelenmesi ile ilgilidir.

2.1.1.2. Modern Yaklaşımlar

Modern yaklaşımlar, erken yaklaşımların üzerine tarihsel süreçte sürekli bilgi birikimi eklenmesi, çeşitli tecrübeler katılması ile oluşturulan coğrafi düşünce yapılarını içermektedir. Günümüzde coğrafi bilginin incelenmesi ve araştırılması için modern yaklaşımlardan yoğun biçimde faydalanılmaktadır.

2.1.1.2.1. Sistem Yaklaşımı

Sistem olarak bahsedilen kavram, kendi içerisinde uyumlu bir bütüne sahip olanı ifade etmektedir. Bu bütün içerisinde bulunanlar birbirleri ile etkileşime girmekte ve birbirine bağımlı kalmaktadır. Örnek verecek olur isek; tarımsal bir sistem, tarımsal ekonomiyi ve bununla birlikte biyolojik, ekonomik ve sosyal unsurları da içine alır. Bir sistem içerisinde yer alan faktörlerin farklı özellikleri

vardır ve sistem analizi yaklaşımında en özelden en genele doğru çeşitli çalışma alanları ele alınır. Bunlar bir mahalleden köye, bir köyden şehre, şehirden de ülke bazında olarak çeşitli çalışma alanları seçilebilir.

Bir tarımsal işleyişin araştırılması hususunda insanın, doğal çevrenin ve bunlar arasındaki ilişkinin ele alınması bir sistem içerisinde gerçekleştirilmektedir. Sistem analizi yaklaşımında en temel öge insan-çevre arasındaki ilişkinin incelenmesi ve sistem içerisinde yer alan tek bir olgunun değil, bütününcü açıklanmasıdır.

2.1.1.2.2. Ekosistem Yaklaşımı

Coğrafya, ilk zamanlarda insan ve çevresi arasındaki ilişkinin incelenmesi olarak tanımlanmaktaydı. Doğal çevre, seneler boyunca değiştirilmemiş saf haliyle veya değiştirilmiş maddi çevre olarak ele alınmıştır. İfade edilen bu açıklama, ekoloji kavramına en yakın açıklamadır. Ekoloji ise biyoloji bilimi içerisinde bir daldır. Canlılar ve canlıların meydana getirdiği grubu olduğu gibi, doğal haliyle inceler ve bu tanıma biyonomi denmektedir.

Ekosistem yaklaşımında tarımsal arazilerin nasıl kullanıldığı sorusuna cevap aranır iken ilk olarak tropikal bölgeler, çöl alanları, biyokütle ile ilgili karasal ekosistemler, ılıman iklim bölgeleri, ormanlar, tundralar ve su ekosistemleri üzerinde durulur. Tarımsal ekosistem çalışmalarında hem çevresel hem de sosyo-ekonomik özellikler dikkate alınarak geniş araştırmalar yapılmıştır. Bu işleyiş içerisinde tarımsal işletme sahipleri en özel konumda bulunan bir karar vericidir. Bu sebepten ötürü bir alandaki arazi kullanımı araştırılırken, bireyin kararlarını etkileyen çevresel ve sosyo-ekonomik etkenlerin incelenmesi amaçlanmalıdır.

Ekosistem yaklaşımını kullanarak çalışma yapan araştırmacılar hem canlıyı, hem de o canlıların oluşturduğu bütünü ele almaktadırlar. Burada asıl gerçekleştirilmek istenen şey, bir çiftçi ya da çiftçi organizasyonu üzerinde çalışma yapmaktır. Doğal çevre çiftçiler üzerinde bir etkiye sahiptir fakat bir yandan da çiftçiler tarafından değişime uğratılmaktadır. Bir çiftçi doğal çevre ile ne kadar uyum içerisinde ise, tarımsal üretimdeki verim de buna paralel olarak artacaktır. Aynı zamanda çiftçiler arasındaki bilgi alışverişi ve kuvvetli iletişim, doğal çevre ile çiftçiler arasında uyum düzeyini iyileştirecektir. Fakat çiftçiler arasında meydana

gelen fikir ayrılıkları ve bölünmeler sebebiyle doğal çevreye uyum da sekteye uğramaktadır. Bununla birlikte belirli bir bölgede farklı ekosistemler ortaya çıkmaktadır.

İnsan modern teknolojilerden ne derecede faydalanır ise gerçekleştirdiği tarımsal faaliyetler bir o kadar çeşitli olmaktadır. Yapılan faaliyetlerin birbirinden farklı boyutları ele alındığında tarımsal arazi parçalarının şekilleri, özelden genele tarımsal ekosistemleri etkilemektedir. Tarım coğrafyacıları da tarımsal faaliyetler içerisinde yer alan çeşitli tarım biçimleri ile ilgilenmektedirler ve bu ilgi durumu günümüzde de devam etmektedir. Değişik dönemlerde görülen insan ve çevre ilişkileri aynı tarımsal ekosistemde incelenmektedir. Tarımsal alanlardaki sosyal özellikler en özelden en genele doğru farklı hiyerarşilerde incelenebilmektedir. Sonuç olarak ekosistem yaklaşımı, araştırmacıları küçük bir alandaki tarım ekosistemini ve tarımsal özellikleri bölge bazına yayarak genel kaniya ulaştırmaktadır.

2.1.1.2.3. Disiplinler Arası Yaklaşım

Ekonominin tarımsal boyutu, tarımsal bilimlerdeki geliştirmeler, bitkisel üretimin araştırılması, iyileştirilmesi ve verimin arttırılmasına yönelik çalışmalar tarım coğrafyasının konusu içerisinde yer almaktadır. Tarım coğrafyası son yıllarda doğa ve insan arasındaki karşılıklı etkileşimi araştırmak için farklı bilimlerden faydalanmaya başlamıştır. Bununla birlikte tarım coğrafyacıları tarımsal üretimdeki artış, tarım ekonomisi, tarımsal alanlardaki sosyo-ekonomik özellikler ve farklılıklar, tarımsal kalkınmanın bölgesel boyutları gibi sorunlarla da uğraşmaya başladılar. İşin bu boyutunda ise tarım coğrafyasına yardımcı olan bilimler daha kesin sonuca ulaşılabilmesi adına kesin analiz yöntemlerini araştırıyor ve bununla ilgili planlar yapıyorlardı. Tarım coğrafyasının ilgilenmesi gereken uğraşlar ile diğer bilim dallarının meşgul olması tarım coğrafyasındaki eksikliği gözler önüne serdi ve diğer bilim dallarından aldıkları bilgiler ile özel ve genel düzeyde çeşitli planlama düzenleri oluşturmaya başladılar.

2.1.1.2.4. Davranışsal Yaklaşım

Coğrafi araştırmalar çeşitli bakış açıları kullanılarak yapılmaktadır. Bu bakış açılarından biri de davranışsal yaklaşımdır. Bu yaklaşım: "Bir bölgenin coğrafi

yapısını anlamak için bireylerin o bölge hakkındaki bilgiyi özümsemesi, kendi ihtiyacına göre düzenlemesi ve deneyimleriyle içselleştirmesi gerekse de asıl önemli olan bu bilgiyi doğru bir şekilde kullanmasıdır" (Aitken vd., 1989). Başka bir şekilde ifade edecek olursak "kendi çevremizi algılama şeklimiz, fikirlerimiz ile algılarımızın davranışlarımız ile ne derecede etkileşime girdiğinin incelenmesi, davranışsal coğrafyanın temel noktasıdır. "Buna istinaden davranışsal coğrafya, insanların çevreyi algılayış biçimlerinin çevreye olan tavırlarını belirlediğini savunmaktadır " (Özgüç ve Tümertekin, 2000).

Davranışsal coğrafya ve çevresel algılama içerisinde yer alan çalışmalar dört başlık altında toplanabilir. Bu başlıklar: Mekansal bilme-öğrenme ve beşeri davranış, temeli doğal afetlerin algılanmasına dayanan insan ve çevre arasındaki ekolojik ilişkiler ve kapsamı, coğrafi peyzajın algılanması ve yapılan eylemler, bireysel, sosyal ve kültürel mukayese çalışmalarıdır (Aitken vd., 1989). Yapılan bu çalışmada Balıkesir merkez ilçesine bağlı köylerde ikamet eden bireylerin kendi zihinlerinde var olan tarımsal problemlerin neler olduğu araştırılmıştır.

Birey ya da devletlerin tarım üzerine etkileri davranışsal tarım coğrafyasının ilgi alanıdır. Toprağın nasıl kullanıldığı, mülkiyetin dağılışı ve ürün düzenleri, bireyin davranış şekillerini ve hedeflerini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, tarımsal peyzaj çiftçilerin davranış şekillerini anlamaya yardımcı olur. Tarımsal alanları ele alan çalışmalarda davranışsal bakış açısı kullanılırken bireyin çevresel algıları dikkate alınmaktadır. Bu konuda göz önünde bulundurulacak hususlar tarımsal alanda ikamet eden bireylerin kültürel özellikleri, dini inançları, insana ve çevrelerine karşı tepkileridir. Davranışsal bakış açısı tarımsal üretim yapılırken kullanılan modelleri, iklim bilgisini, toprak özelliklerini göz önünde bulundursa da, temel odak noktası çiftçilerin çevrelerini algılayış biçimleri ve bu algılayış biçimlerine göre şekillendirdikleri davranışlarıdır. Yani davranışsal bakış açısı hem çiftçinin, hem de çiftçinin bulunduğu toplumun davranış modellerini dikkate almaktadır.

Bu yaklaşımın çeşitli özellikleri mevcuttur. Fiziki çevre koşulları dikkate alınırken aynı zamanda da bireyin içinde bulunduğu toplum ve sosyal yapısı incelenir. Davranışsal coğrafyada bireyden başlanarak toplum geneline bir yayılım söz konusudur. Bu gerçekleştirilirken diğer bilim dallarından da faydalanılmaktadır ve durumlara geniş perspektiften bakılır. Bireyin fiziki çevresi ve kendi iç dünyası yani,

çevreyi algılayış biçimi arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu sebepten ötürü yer, somut ve düşünsel maddelerden meydana gelmekte, ikili bir yapıya sahip olmaktadır (Ilbery, 1985).

2.2. İlgili Araştırmalar

Davranışsal coğrafya birçok bilim dalı ile çeşitli ilişkilere sahiptir fakat bunlardan en önemlileri tarım ekonomisi ve sosyolojidir. Türkiye geneline bakıldığında ise daha önce yapılan çalışmalar genellikle tarım ekonomisi içerisinde yer almaktadır. Yapılan bu çalışmada ise daha çok tarımın sosyolojik boyutu ele alınmış, çiftçilerin kararları ve davranışları ön planda tutulmuştur.

Hart (1980), davranışsal yaklaşım ile ilgili görüşlerini belirttiği çalışmasında ekonomik ve davranışsal yaklaşımın bir bütün olduğunu ifade etmiştir.

Holloway ve Ilbery (1996) doğal yapıda meydana gelen bozulmalar ve küresel ısınma karşısında çiftçi davranışlarını araştırmışlardır. Yapılan araştırmada çiftçilerin küresel ısınma hakkında çeşitli fikirleri olduğu ortaya çıkmıştır. Çiftçiler, iklimde meydana gelen bozulmalara istinaden taşımacılık sistemlerinde iyileştirmeler ile bu durumun üstesinden gelinebileceği ve yeni ürünlerin ortaya çıkacağı kanısına varmışlardır.

Açıkgöz vd. (2005), çiftçiliğin uygulama kıstaslarına göre çiftçi davranışlarını çalışmışlardır. Yapılan bu çalışmaya göre çiftçiler ilgili kurumlardan bilgi alarak tarımsal üretimde gelişmeyi amaçlamışlardır ve tarımda sürekliliği sağlamak adına aile üyeleriyle işbirliği içerisinde olmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Duman vd. (2008)'in ifadesine göre süne kaynaklı zararın azaltılması adına çiftçiler devlet ile irtibata geçmiş, devletten yardım almıştır. Bu yardımlaşmanın gerçekleşmesine sebep olan faktörler çiftçilerin tutum ve davranışları, sosyo-ekonomik özellikleridir. Bu başarı çiftçilerin eğitime, ilaçlama konusunda teknolojiden yardım almasına ve süne ile mücadelede hususunda verilen desteklerin yeterliliğine bağlıdır.

Türkiye’de tarım coğrafyasını konu edinen birçok çalışma mevcuttur. Makale bazında değerlendirecek olur isek 1915-2017 yılları arasında coğrafya ile ilgili toplam 2791 makale yayınlanmıştır. Yayınlanan bu çalışmalardan 103 tanesi tarım

coğrafyasını ele almaktadır (Tablo 2). Bu çalışmalar eklerde sunulan; ürün bazındaki makaleler (Ek 1), tarımsal işletmeler hakkındaki makaleler (Ek 2), seracılık hakkındaki makaleler (Ek 3), tarımsal gelişmeler hakkındaki makaleler (Ek 4), ulusal ve bölgesel tarım özelliklerini ele alan makaleler (Ek 5), tarımsal problemler hakkındaki makaleler (Ek 6) ve tarımsal planlama hakkındaki makaleler (Ek 7) olarak 7 grupta sunulabilir. Yapılan bu ayırım, yayınlanan çalışmaların temel konusu ele alınarak, gözleme dayalı bir şekilde oluşturulmuştur.

Tablo 2: Yıllara göre makale sayıları.

Yıllar	Toplam Makale Sayısı	Tarım Coğrafyası ile İlgili Makaleler
1915-1949	50	3
1950-1980	263	14
1981-2000	1091	33
2001 ve Sonrası	1387	53

Kaynak: Özgür ve Yavan, 2013.

İfade edilen araştırmaların yıllara göre kategorize edilme yöntemi Ertuğrul Murat Özgür ve Nuri yavan tarafından 2013 yılında yayınlanan "Türk Coğrafyacılarının İç Hesaplaşması: Neden Başaramadık? Nasıl Başarabiliriz?" adlı çalışmadan alınmıştır. Çalışmada, modern Türk coğrafyasının tarihsel kronolojisi dört bölümde ele alınmıştır. Bu bölümler:

- Kuruluş ve Kurumsallaşma Evresi: Modern Türk Coğrafyasının Ortaya Çıkışı (1915-1949)
- Sınırlı Gelişme Evresi: Atılım ve Duraklama (1950-1980)
- Türk Coğrafyasının En Zor Yılları: Bilimsel Topluluktan Uzaklaşma (1981-2000)
- Yeniden Canlanma Evresi: Yeni Arayışlar ve Uyum Çabaları (2001 Sonrası)

Yayınlanan makale sayılarına bakıldığında, en az makale 1915 ve 1949 yılları arasında yayınlanmıştır. Bu yıllar arasında toplamda üç makale yayınlanmıştır. Yayınlanan makalelerin iki tanesi tarımsal ürünler üzerine yazılmışken, diğer makale ise Türkiye'nin tarımsal problemlerini ele almaktadır. Bu yıllar aralığında yayınlanan makale sayısının az olmasının sebebi olarak; ifade edilen yıllar aralığında Türk

coğrafyasının kuruluş evresinde yer alması ve gelişme basamaklarının ilk merdiveninde yer alması gösterilebilir. 1950 ve 1980 yılları arasına bakıldığında ise yayınlanan makale sayısı ve konu çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. Yayınlanan makalelerin çoğunluğunu tarımsal ürünleri ele alan çalışmalar oluşturmakla beraber, tarımsal gelişmeleri ve bir bölge veya ülkenin tarımsal özelliklerini inceleyen çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. 1981 ve 2000 yılları aralığına bakılacak olursa bu dönemlerde yine sayıca en çok çalışmayı tarımsal ürünleri ele alan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu yıllar aralığında konu çeşitliliği de, yayınlanan makale sayısı da bir önceki yıla oranla artmış bulunmaktadır. Tarımsal işletmeleri, seracılık faaliyetlerini, tarımsal gelişmeleri, ülke veya bölgelerin tarımsal özelliklerini ve tarımsal problemleri ele alan çalışmalar yapılmıştır. 2001 yılı ve sonrasında yayınlanan makalelere bakıldığında ise hem sayı hem konu çeşitliliği olarak en fazla artışın yaşandığı yıllar bu yıllardır. Tarımsal ürünleri ele alan çalışmalar sayı olarak yine başı çekmekle beraber, tarımsal planlama ile ilgili makaleler bu dönemde yayınlanmaya başlamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemleri sosyal özellikleri ağır basan çalışmalarda sıklıkla kullanılan yöntemler arasında yer almaktadırlar. Olaylar ve durumlar arasındaki olgusal bağlantıların çözümlenmesi adına birçok konuda araştırmacıların tercihleri arasında yer almaktadırlar. Nitel araştırma yöntemleri komplike bir alan özelliğine sahip olduğu için büyük bir çeşitlilik barındırmaktadırlar (Punch, 2014).

Farklı durumlar ile farklı şekillerde karşılaşılabılır. Bir birey, bir kuruluş veya bir ortam çalışılacak olan herhangi bir durum için örnek teşkil edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Durum çalışmaları nicel veya nitel yaklaşımla yapılabilmektedir. Fakat her iki yaklaşım türünde de amaç, ele alınan durumu ortaya koymaktır. Nitel durum çalışmalarının önemli özelliklerinden bir tanesi, çalışılan durum hakkında detaylı analiz yapılabilme olanağı sağlamasıdır. Çalışılan çevre, kişiler ve süreçler hakkında bütüncül yaklaşıma ulaşılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Durum çalışmaları 4 başlık altında toplanabilir: (1) bütüncül tek durum deseni, (2) iç içe geçmiş tek durum deseni, (3) bütüncül çoklu durum deseni, (4) iç içe geçmiş çoklu durum deseni (Yin, 1984 akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu desenlerden kısaca bahsedecek olursak *bütüncül tek durum deseninde* sorunlar genellenmektedir. Seçilen konu hakkında daha önce kimsenin çalışma yapmamış olması veya varılmamış sonuçların olması durumu söz konusudur. Bu tarz çalışmalar, araştırma konusunu özel kılmakta, ilerleyen zamanlarda bu konu hakkında çalışma yapacak araştırmacılara ışık tutmaktadır. *İç içe geçmiş tek durum deseninde* tek görünen bir durum, içeriğinde birden fazla duruma sahip olabilir. Örneğin bir okulu çalışacak olan araştırmacı okulu bir bütün halinde değil, okulu oluşturan alt bölümleri de analiz kısmı olarak düşünebilir. *Bütüncül çoklu durum deseninde* birden çok fakat kendi başına bütüncül olarak algılanabilen durumlar söz konusu olmaktadır. Burada her durum bir bütün halinde kabul edilir ve diğer durumlar ile karşılaştırılır. *İç içe geçmiş çoklu durum deseninde* de birden çok durum söz konusu olmasına karşın çalışılan veya araştırılan konu kendi içinde alt birimlere ayrılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Yapılan bu çalışma sorun odaklı ele alınmıştır. Balıkesir ilçe merkezlerindeki tarımsal faaliyetlerde görülen sorunların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, sorunların genellenebilmesi adına bu araştırmada *bütüncül durum deseni* kullanılmıştır. Bu desende ortaya çıkan sorunların bireyler tarafından nasıl algılandığı ve davranışlarını ne derece etkilediğinin anlaşılmasına çalışılması, bu araştırmanın konusu ile yani davranışsal tarım coğrafyasının inceleme alanı ile örtüşmektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bilimsel araştırmalarda araştırma alanının sınırlandırılması ve konu dışına çıkılmaması adına araştırma için en uygun olan evren seçilmektedir. Evren seçildikten sonraki aşama ise seçilen evrenden örneklemin ne kadar ve hangi şekilde alınacağını belirlemesidir. Yapılan bu çalışmada araştırma evreni olarak yaşadıkları coğrafi alanı en iyi tanıyan ve bireyler olmaları sebebiyle Balıkesir merkez ilçelerine (Altıeylül ve Karesi) bağlı olan kırsal mahallelerin muhtarları seçilmiştir (Şekil 2). Araştırmada zamanı iyi kullanmak adına, seçilen evrenden örneklem alınmıştır. Evrenden örneklem alınırken, örneklem alma formülü kullanılmıştır. Bu formül şu şekilde izah edilebilir:

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{n}} \quad n(0) = [ts/d]^2$$

n: Evren Büyüklüğü

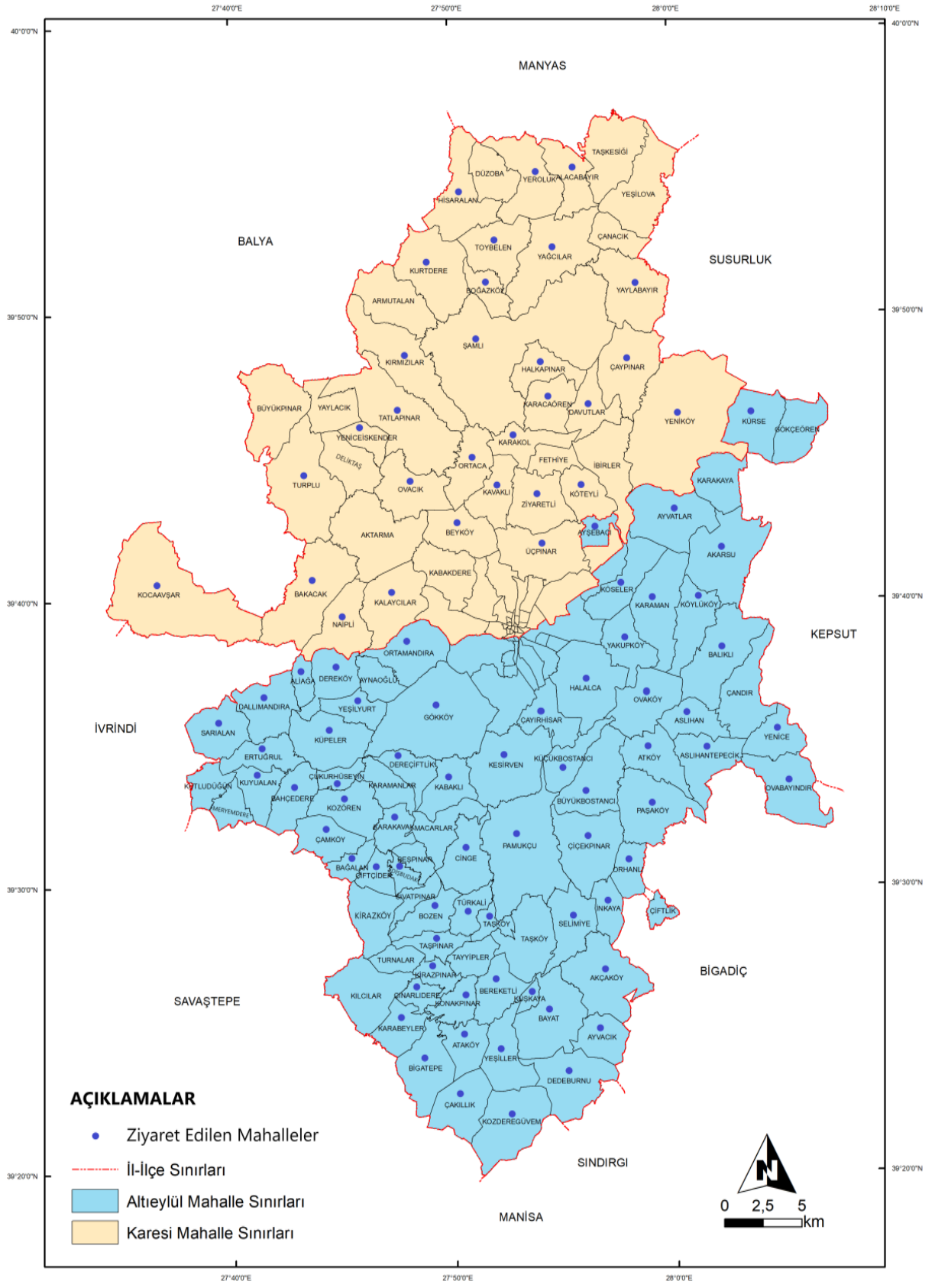
t: Güven düzeyine karşılık gelen tablo değeri

s: Evren için tahmin edilen standart sapma

d: Tahmini tolerans sapma miktarı

Bu formül sonucuna göre Balıkesir merkez ilçelerine bağlı olan 123 kırsal mahallenin 93'ü seçilmiştir (Şekil 2). 93 kırsal mahallenin her birine eşit seçilme hakkı verebilmek adına *olasılık temelli örneklem yöntemi* olan *seçkisiz örneklem yöntemi* kullanılmış ve kırsal mahalleler rast gele seçilmiştir. Çünkü bu yöntem olasılık kuramına dayanmaktadır ve oluşturulacak olan örneklem için her bireye eşit şans tanınması amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Şekil 2: Balıkesir Merkez İlçeleri Haritası.

3.3. Veri Toplama ve Araç Teknikleri

Sahadan veri toplamak adına görüşme yöntemi olan *yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi* kullanılmıştır. Bu yöntemde sorulması planlanan sorular hazırlanır fakat bu sorular açık uçludur. Görüşme yapılan bireylerin cevaplarına göre daha sonra bu cevaplar analiz işlemine tabi tutulur. (Punch, 2014). Kırsal mahalle muhtarlarına önceden belirlenen şu 2 soru sorulmuştur:

- 1) Köyünüzde tarımda ortaya çıkan sorunları birkaç cümle ile anlatır mısınız ?
- 2) Köyünüzde hayvancılıkta ortaya çıkan sorunları birkaç cümle ile anlatır mısınız ?

Görüşmeler yapılırken kırsal mahalle muhtarlarına herhangi bir yönlendirilmede veya müdahalede bulunulmamış, sadece konuşmalarının tıkanıp tıkanmadığı anlarda “evet, başka neler söyleyebilirsiniz?” sorusu yöneltilerek daha geniş kapsamlı cevap vermeleri amaçlanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Örneklem seçildikten ve ziyaret edilecek kırsal mahalle muhtarları belirlendikten sonra veri toplama süreci 2017 yılı nisan ayının sonuna doğru başlamış, mayıs ve haziran aylarında kırsal mahalle ziyaretlerine gidilmiş ve kırsal mahalle muhtarları ile görüşülmüştür. Ziyaretler yapılırken günde en az iki kırsal mahalleye gidilmeye çalışılmış fakat bazı mahalleler arası yolların uygun şartlarda olmaması, doğa koşullarının elverişli olmaması sebebiyle bazen günde bir kırsal mahallenin ziyaret edildiği olmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Kırsal mahalle muhtarları ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen cevapları anlamlandırabilmek adına Miles ve Huberman’ın kodlama yöntemi kullanılmıştır. Kırsal mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerde muhtarlar sorunlarını genellikle maddeler halinde (Mazot pahalı, gübre pahalı vb.) ilettikleri için en uygun analiz yönteminin Miles ve Huberman modeli olduğuna kanaat getirilmiştir. Çünkü bu yöntemde elde edilen veriler sergilenir, görülme sıklıklarına göre sıralanır (Punch, 2014).

Görüşmeler sonucunda alınan cevaplar neticesinde sorun olarak görülen etkenler görülme sıklıklarına göre sıralanmıştır. Araştırma sonucunu Balıkesir merkez ilçeleri geneline yaymak adına görülme sıklığı 20 ve üzeri olan problemler konuya dahil edilmiştir. Son olarak elde edilen verilerin birbiri ile etkileşimi ortaya konmuş ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

4. DAVRANIŞSAL BAKIŞ AÇISI İLE BALIKESİR MERKEZ İLÇELERİ TARIMINDA YAŞANAN SORUNLAR

1980'li yıllara kadar Türkiye ekonomisinin lokomotifi olma özelliği gösteren tarım sektörü, 1980'li yıllardan sonra uygulanan dışa bağımlı liberalleşme, serbest piyasa ekonomisine geçiş, sanayi-hizmet ve inşaat sektörlerindeki hızlı gelişim gibi nedenler ile gerilemeye başlamıştır. 1980'li yıllarda %26 olan GSYİH katkısı 2013 yılında %8,5'e, 1980'li yıllarda %57 olan ihracata katkısı 2013 yılında %10'a ve 1980'li yıllarda %62,5 olan istihdama katkısı ise 2013 yılında %26'ya kadar gerilemiştir (Doğan vd. 2015). 1980'li yıllardan sonra, tarımı destekleme politikaları günden güne azalmıştır. Azalan bu destek neticesinde tarımsal işletme sahipleri özel sektörün eline bırakılmış ve üretim metalaşmaya başlamıştır. Daha önce kendine yetirmek için üretim yapan tarımsal işletme sahipleri bu metalaşma süreci ile birlikte sadece pazar için üretim yapmaya teşvik edilmiştir. Pazarın istekleri doğrultusunda daha fazla, daha kaliteli ve şekil itibarıyla daha güzel ürünler üretmeye zorlanmıştır. Tüm bu isteklerin karşılanabilmesi için tarımda suni gübre kullanımı artmış, tarladan alınan verimi yükseltebilmek adına ziraat mühendislerine ücretler ödenmeye başlanmıştır. Aynı zamanda tarla için verilen bedensel ve düşünsel emekte de artış yaşanmıştır. Tarımsal işletme sahipleri yüksek girdi maliyetlerini ellerindeki nakit ile karşılayamadıkları için bankalardan aldıkları kredi miktarlarını arttırmışlar, borçlanmaya başlamışlardır.

Tüm Türkiye genelinde yaşanan bu sorunlar Balıkesir merkez ilçelerine bağlı kırsal mahallelerde de yaşanmaktadır ve yaşanan bu problemler Balıkesir merkez ilçelerindeki muhtarların çevreyi algılayış biçimlerini de oldukça değiştirmiştir. Muhtarlar, yani tarımsal işletme sahipleri artık sadece mevsim şartlarına bağlı olarak gelişen sorunları değil, küreselleşme çerçevesinde gelişen başka sorunları da düşünmek ve bu sorunlara çözüm aramak zorunda kalmışlardır. Tarımsal işletme sahiplerinin geçimlerini sağlama ve modern ekonomik politikalara eklemlenme gereklilikleri çerçevesinde sorumlu oldukları faaliyetler artış göstermiş ve zihinlerindeki problem algısı da değişmeye başlamıştır.

Kırsal mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerde muhtarların sorun olarak gördükleri ve bahsedilen sorunların görülme sıklıkları şu şekildedir (Tablo 3) :

Tablo 2: Balıkesir merkez ilçelerinde çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde sorun olarak gördükleri.

Problem	Görülme Sıklığı
Akaryakıt Fiyatları	81 kırsal mahalle
Gübre Fiyatları	81 kırsal mahalle
Yem Fiyatları	77 kırsal mahalle
Sütün Alış Fiyatı	65 kırsal mahalle
Mülkiyet Durumu	62 kırsal mahalle
Üretimden Elde Edilen Kâr	43 kırsal mahalle
Ahır İnşası	43 kırsal mahalle
Sulama	39 kırsal mahalle
Genç Nüfusun Köy Dışına Göçü	35 kırsal mahalle
Küçükbaş Üretimindeki Azalma	28 kırsal mahalle
Çiftçilerin Borç Yükü	23 kırsal mahalle
Elde Edilen Hasatın Satış Garantisi	22 kırsal mahalle

4.1. Muhtarların Çevreyi Algılayış Biçimlerine Göre Tarımsal Faaliyetlerde Ortaya Çıkan Sorunlar

4.1.1. Akaryakıt Fiyatlarının Yüksek Oluşu

Akaryakıt fiyatlarının yüksekliğini bir sorun olarak gören Büyük Bostancı kırsal mahallesi muhtarı durumu şu şekilde açıklamaktadır: "Devletimiz şimdi biraz destek veriyor mazot ve gübre desteği ama bir iki kilo mazot yani. İki kilo mazotla hiçbir şey yapamıyoruz. Yani verilen destekler çok aşırı derecede yeterli gelmiyor. Devletimizin mazot ve gübrede vatandaşa kolaylık yapması için artık nasıl yapar nasıl düşünür bilmiyorum bir şeyler yapması lazım. En büyük girdi sorunumuz bunlar".

Tarımda sanayileşme (makineleşme) ile birlikte yakıt kullanımı da artmaktadır. Engebeli alanlar tarımsal faaliyetleri olumsuz etkilemekte ve bu sebepten ötürü makine kullanımı oldukça zorlaşmaktadır. Oysa yeryüzü şekillerinin düz ve düze yakın olması tarımsal faaliyetlerde makine kullanımını arttırmakta ve makinenin ihtiyaç duyduğu mazot tüketiminde de yükselişe sebep olmaktadır.

Balıkesir merkez ilçeleri coğrafi görünümü itibariyle bir ova halindedir. Bu özelliği sayesinde makine kullanımı, özellikle de traktör kullanımı yaygındır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Traktör Kullanan Bir Çiftçi, Balıkesir/Atköy Kırsal Mahallesi.

Traktör arkasına çeşitli makineler veya araçlar monte edilmektedir. Bu montaj elemanlarından bazıları ot toplama aracı (Fotoğraf 2) ve silaj makinesidir (Fotoğraf 3). Kullanılan bu ekstra montaj elemanları sebebiyle tarımsal işletme sahiplerinin mazot ihtiyacı da artış göstermektedir. Örneğin ot toplama aracı traktörün motor gücünü zorlayarak daha fazla yakıt tüketmesine sebep olmaktadır. Silaj makinesi ise hem kendisi yakıt tüketmekte, hem de ağır bir aparat olması sebebi ile traktörün mazot tüketiminde de artışa sebep olmaktadır. Muhtarlar, tarımdan elde ettikleri gelirlerin düşük olması ve sürekli artış gösteren mazot fiyatları karşısında maddi açıdan zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

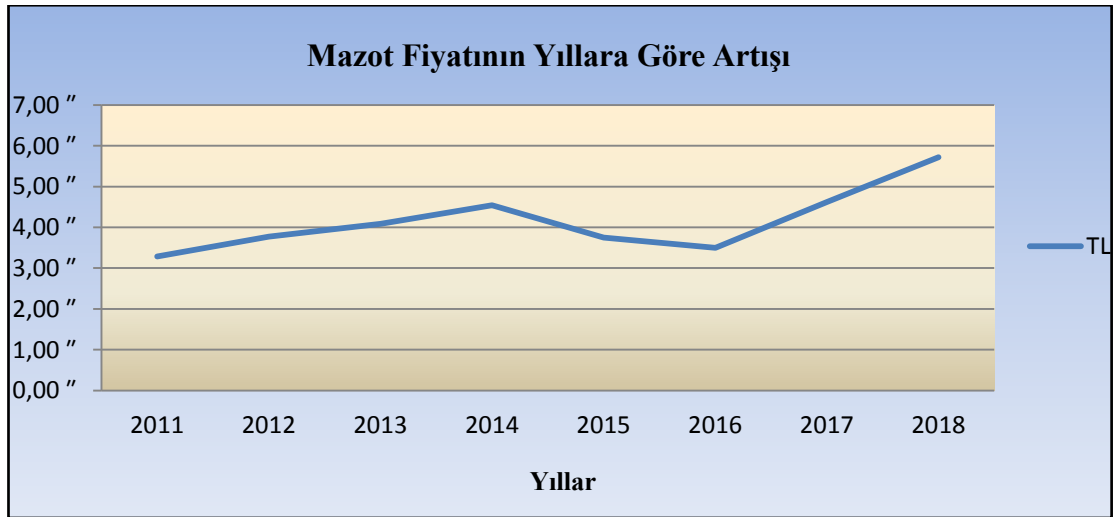

Fotoğraf 2: Ot Toplama Aracı, Balıkesir/Halkapınar Kırsal Mahallesi.

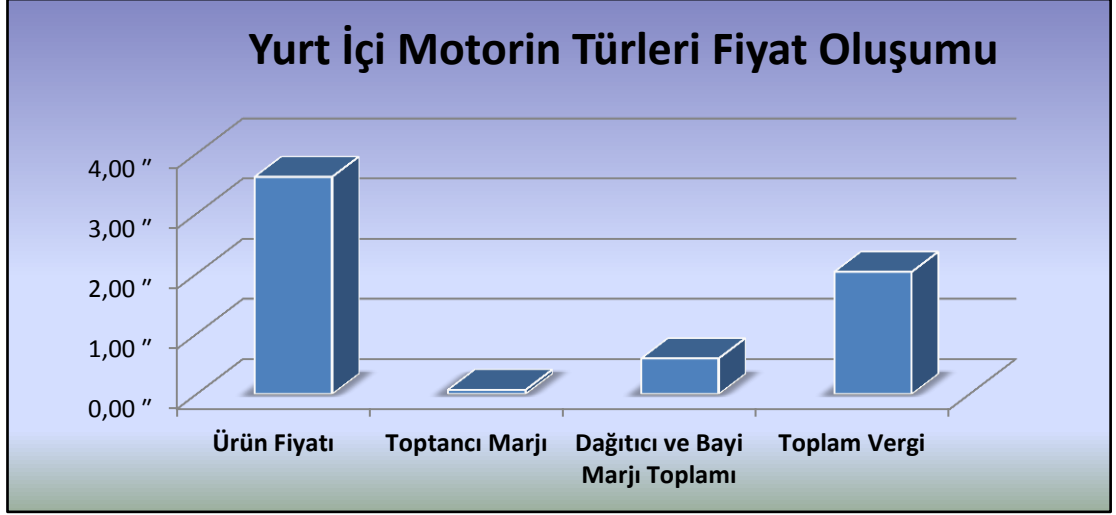
Fotoğraf 3: Silaj Makinesi Kullanan Çiftçiler, Balıkesir/Şamlı Kırsal Mahallesi.

Dünya petrol fiyatları son yıllarda en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Diğer yandan Türkiye, tüketicilerin en fazla vergilendirildiği ülkelerden biri olmuştur. Yüksek ham petrol fiyatları ve ülke içinde yüksek vergi oranları ile dünya ülkeleri arasında en pahalı benzini tüketen ikinci, mazotta ise beşinci sırada yer almıştır (Dellal vd. 2007). Yıldan yıla akaryakıt fiyatında yukarı doğru bir artış yaşanmaktadır (Grafik 1). Muhtarlar hem mazottaki yükseliş karşısında hem de diğer giderleri karşılama konusunda sorun yaşamaktadırlar.

Grafik 1: Motorin fiyatının yıllara göre değişimi, 2011-2018 (Türkiye Petrolleri akaryakıt fiyatları arşivi, 2018).

Mazot fiyatlarını rafineri çıkış fiyatları ve pompa satış fiyatları açısından ele alındığında mazottaki verginin önemi ortaya çıkmaktadır. Mazotun pompa satış fiyatının %50'sinden fazlası vergilerden oluşmaktadır (Aktaş vd., 2010) (Grafik 2).

Grafik 2: Yurt içi motorin türleri fiyat oluşumu (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2018).

Günümüzün ekonomik koşulları altında akaryakıt fiyatlarının yüksek miktarlarda seyretmesi ve mazota oldukça sık yapılan zamlar Balıkesir merkez ilçelerindeki Muhtarlar için büyük sorun arz etmektedir. Muhtarlar yüksek gübre fiyatları, tarımsal üretimden elde ettikleri kârın düşük olması, tarımsal piyasadaki arz-talep ilişkilerinin sürekli değişiklik göstermesi sebebiyle elde ettikleri hasatın satış garantisinin olmayışı ve sık sık zarar etmeleri yüzünden bir de yüksek seyreden mazot fiyatlarını karşılamakta zorluk çekmekte ve mazot fiyatlarının sürekli yükselişte oluşunu tarımdaki en büyük sorun olarak görmektedirler. Devlet, tarımsal işletme sahiplerine mazot için ekonomik destek sağlamakta fakat bu destek işletme sahipleri açısından bakıldığında yetersiz kalmaktadır.

4.1.2. Gübre Fiyatlarının Yüksek Oluşu

Halkapınar kırsal mahallesi muhtarı bu konuda köylülerin şikayetini şu sözlerle dile getirmektedir: "Tabi daha çok masrafımız oluyor ama asıl yapılması gereken masrafa yani gübreye mazota falan yetemiyoruz. İstiyoruz ki tarladan elde edeceğimiz verim daha fazla olsun, ürünler daha güzel olsun ama gübre çok pahalı. Hangi birini karşılayacaksın? Bankadan kredi çekiyoruz, onunla da azıcık gübre alabiliyoruz tüm tarlaya yetmiyor. Gübrenin ucuzlayacağı da yok, öbür fiyatların düşeceği de yok, bu gidişle tarım bitecek".

Tarımda verimi arttırabilmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de gübre kullanımıdır. Gübreler yapılarına göre suni (kimyevi) ve

doğal gübreler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Suni gübreler, bitki kalıntılarının çeşitli kimyasallarla karıştırılmasıyla insan müdahalesi sonucu oluşturulan gübre çeşitleridir. Doğal gübreler ise bitki ve hayvan atıklarının zamanla doğal yollar sayesinde çürüyerek ayrışması sonucu oluşmaktadır.

Günümüzde nüfus miktarının fazla oluşu sebebiyle tarımsal ürün talebinin yüksekliği göz önüne alındığında; toprağın beslenmesi, hasadın hızlandırılması, ürünlerin daha dayanıklı ve kaliteli olmasının sağlanması için doğal gübreler oluşum süreleri bakımından yetersiz kalmakta ve suni gübre kullanımı bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü suni gübreler, fabrikasyon işlemler ile oluşturulmakta ve üretim süresi doğal gübreyle kıyasla daha kısa olmaktadır. Suni gübre üretilirken işçi ücretleri, fabrika giderleri gibi faktörler devreye girdiği için doğal gübreyle oranla daha maliyetli olmaktadır. Ayrıca tarımda kullanılan gübrelerin hammaddelerinin yurtdışı kaynaklı olması gübre fiyatlarını arttıran başka bir nedendir (Zengin ve Gezgin, 2013).

Türkiye'de gübre çeşitlerinin fiyatları bazı yıllarda düşüş gösterse de genel itibariyle yükselmiştir. Tablo 4'de görüldüğü üzere 2002 ile 2015 yılları arasında tüm gübre çeşitlerinin fiyatları 4 kattan fazla artış göstermiştir.

Tablo 3: Türkiye'de gübre fiyatlarındaki değişim (2002-2015).

Yıllar	2002 Ort.	2008 Ort.	2009 Ort.	2010 Ort.	2011 Ort.	2012 Ort.	2013 Ort.	2014 Ort.	2015	
									Ocak	Şubat
A.Sülfat %21	162	564	325	347	571	583	564	566	587	585
A.Nitrat %26	176	510	436	439	619	675	799	762	826	820
A.Nitrat %33	193	585	479	531	721	787	891	880	956	950
ÜRE	237	760	630	631	980	1071	1054	1039	1051	1075
DAP	354	1672	689	919	1316	1343	1425	1405	1455	1550
20.20.0	254	1110	520	617	913	968	965	946	999	1090

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015.

Gübre sektörü pek çok kısıta sahip olduğu için tüketim geçen yıllar içinde bir türlü istenen seviyeye gelmemektedir (Subaşı, vd., 2014). Çünkü gübre ücretlerinin karşılanmasında çeşitli problemler yaşanmaktadır. Bu problemleri maddeler halinde şu şekilde verebiliriz:

- Yoğun sermaye ihtiyacına rağmen düşük kârlılık sunması dolayısı ile pazara girişler az olmaktadır.
- Sektör tamamen dışa bağımlıdır.
- Tarımsal yapısal sorunlar (arazilerin ölçek ekonomisini kullanamayacak derecede parçalı olması, tüketicinin gerekli entelektüel altyapıdan yoksun olması, üretimin yeterince planlanamaması, tarımsal desteklerin yeterli derecelere ulaşamaması, tarımsal mekanizasyonun yetersiz kalmış olması vb.) vardır (Zengin ve Gezgin, 2013).

Yüksek seyreden gübre fiyatları sebebiyle muhtarlar üretimde kaliteyi ve verimi arttırabilmek adına yeterli miktarda gübre kullanamamakta, pazar ekonomisine eklenmekte zorlanmaktadır. Yapılan görüşmelerde Muhtarların çevreyi algılayış biçimlerine göre gübre konusunda fiyatların yüksekliğinden şikayetçi olduğu görülmektedir. Muhtarlar ekonomik sıkıntılardan ötürü, yüksek gübre fiyatlarını karşılamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

4.1.3. Yem Fiyatlarının Yüksek Oluşu

"Çayır, mera yetmiyor. Hayvan otlatamıyoruz. Küçükbaşın yediği merada büyükbaş otlamıyor. Biz de mecburen yem alıyoruz ama yem fiyatları yüksek mesela. Zaten elimize geçen ne ki bir de tonla masraf yapalım. Hayvana yem mi alalım, ilacını mı alalım başka türlü masraf mı yapalım. Sütü satıyoruz para etmiyor sürekli zarardayız. Bir de şimdi sütü sattığımız yerler şart koşuyor bize; yemini bizden almazsan, sütünü almayız diye. Ee sütü bizden üç kuruşa alıyor, yemi ha bire zamlı satıyor. Mecbur yemi de oradan alıyoruz başka seçeneğimiz kalmıyor". Köseler kırsal mahallesi muhtarı yem konusunda yaşadıkları sıkıntıyı bu şekilde anlatıyor.

Süt ve besi hayvanları besin ihtiyaçlarını normal şartlar altında çayır veya meralardan sağlamaktadırlar. Meraların yetersiz olduğu durumlarda ise fabrikasyon işlem ile üretilen yemler devreye girmektedir. Bu yemler hayvanların süt verimini arttırmakta, etinin kalitesini yükseltmekte, hastalıklara karşı daha dirençli olmalarına

ve üremelerinin daha verimli olmasına katkı sağlamaktadır. Genel olarak yemler kaba yem ve kesif yem olarak ikiye ayrılabilir. Yemin birim ağırlığında hazmedilebilen besin maddeleri az, selüloz oranı yüksek ise kaba yem, hazmedilebilir besin maddeleri oranı yüksek ise kesif yem denir (DPT, 2001).

Otları kısa boylu ve üzerinde hayvan otlatılan yeşillik alana mera denmektedir. Çiftçilerin hayvanlarını otlatmak için yeterli miktarda meraya sahip olmamaları durumunda kesif veya kaba yem tüketimleri artmaktadır. Süt yada besi sığırcılığı işletmelerinde üretim maliyetlerinin % 60-70'ini yem girdileri oluşturmaktadır (Alçıçek vd. 2010).

Balıkesir merkez ilçelerindeki muhtarlar ilkbahar mevsiminde kısıtlı alanda da olsa hayvanlarını doğada otlatabilmektedirler (Fotoğraf 4). Fakat bu otlatma eylemi muhtarların yemden kâr etmelerini sağlayamamaktadır. Daha çok, hayvanların ahırlardan çıkararak dolaştırılmasına vesile olmaktadır.

Fotoğraf 4: Küçükbaş Hayvan Otlatması Yapan Bir Çoban, Balıkesir/Şamlı Kırsal Mahallesi.

Türkiye'de yem üretimi yeterli derecede yapılamadığı için yem fiyatları sürekli yüksek seyretmekte ve günden güne artmaktadır. Ülkemizde yem hammaddeleri fiyatlarının dünya fiyatlarının üzerinde olması, işletme sermayesi ve stok yetersizliği, sözleşmeli hammadde üretim modelinin geliştirilememiş olması, kaliteye göre fiyat oluşumunun sağlanamaması gibi nedenlerle karma yem

fiyatlarındaki artışlar, karma yem endüstrisinin de gelişmesini engellemiştir (Karabulut vd., 2000).

Yem fiyatlarına devletin müdahale ettiği, indirimine gittiği durumlarda ise muhtarların deyimine göre fabrikalar kendi istekleri doğrultusunda bu indirimi tanımamakta ve yem fiyatlarına zam yapmaktadırlar (Tablo 5). Muhtarlar ise sahip oldukları hayvanların veteriner kontrolleri, ilaç tüketimleri ve diğer ihtiyaçları için birçok masraf yapmaktadırlar. Satmış oldukları sütün ve hayvanın yeterli derecede kâr getirmemesi sebebiyle de (Tablo 6) yüksek seyreden yem fiyatlarını karşılamakta zorlandıklarını ifade etmektedirler.

Tablo 4: Türkiye'de yem fiyatlarındaki değişim (2008-2015).

Yem Cinsi TL/Ton	Yıllar	2008 Ort.	2009 Ort.	2010 Ort.	2011 Ort.	2012 Ort.	2013 Ort.	2014 Ort.	2015 Ocak
	Etlik Piliç Yemi		784	819	895	1020	1118	1162	1264
Süt Yemi		534	427	490	635	710	728	758	760
Besi Yemi		523	417	479	616	684	708	774	740

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015.

Tablo 5: Türkiye'de süt fiyatlarındaki değişim (2008-2016).

Hayvansal Ürün TL/LT	Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Koyun Sütü		1,06	1,17	1,29	1,40	1,48	1,69	1,82	2,01	2,24
Kıl Keçisi Sütü		1,09	1,14	1,36	1,45	1,56	1,65	1,70	1,89	2,27
İnek Sütü		0,80	0,79	0,91	0,80	0,89	0,93	1,04	1,16	1,15
Manda Sütü		1,22	1,58	1,79	1,77	2,02	2,40	2,59	3,17	3,56

Kaynak: TÜİK Tarımsal Yapı Yayını, 2016.

Yapılan görüşmelerde süt satışı üzerinden gelir sağlayan muhtarların maddi açıdan zorluk çektikleri zamanlarda ellerinde bulunan hayvanları kestirerek sattıkları, fakat mezbahaya kesime giden hayvanlardan elde edilen paranın da beklentilerinden

düşük olduğu dile getirilmiştir. Tarımsal işletme sahipleri üretim giderlerini karşılamak için ellerindeki sermayelerini eritmek zorunda kalmaktadırlar. Böylece zaten ucu ucuna çarkı döndüren ve çoğu zaman da zarar eden çiftçilerin maddi kayıpları günden güne daha da artmaktadır. Bu durum, muhtarların şikayetçi oldukları diğer noktalardan bir tanesidir.

4.1.4. Sütün Düşük Fiyata Satılması

"Devlet tarafından fiyat politikasına müdahale olmalı, süt hiç para etmiyor. Devlet bize yardım etmeli planımız programımız yok. Belimiz bükülüyor, mecburi harcamalarımızı yapamıyoruz. Sütümüzü fabrikaya satıyoruz, fabrika bize sütümüzün parasını çoğu zaman üç ay sonra ya da altı ay sonra veriyor ama bizim masraflarımız beklemiyor işte." Ayşebacı kırsal mahallesi muhtarı süt fiyatları konusunda yaşadıkları sorunu bu şekilde anlatmaktadır.

Balıkesir merkez ilçelerine bağlı kırsal mahallelerde bulunan 18.678 kıl keçisinden yıllık bazda toplam 861.651 ton, 188.244 koyundan 4.9567 ton, 3005 mandadan 1.929 ton ve 108.457 sığırdan 162.166 ton süt elde edilmektedir (TÜİK, 2016). Fakat bu ürünlerin satışından elde edilen kâr miktarı muhtarların diğer girdilerini karşılamalarına yeterli düzeyde yardımcı olamamaktadır. Çünkü mevcutta bulunan hayvanların yem, gübre ve diğer masrafları için harcanan ücretler yüksek düzeylerde seyretmekteyken, süt satışından ellerine geçen miktar giderleri karşılamaya ve hayatlarını idame ettirmeye yetememektedir. Muhtarların bakış açılarına göre bu durum bir sorun arz etmektedir.

Muhtarların gelir kaynağı olan süt satışı ve toprak mahsullerinden elde edilen düşük kâr marjı; hayat şartlarının günden güne zorlaştığı, fiyatların ve enflasyonun sürekli yükseldiği günümüzde üretimin devamlılığını, kalitesini de olumsuz etkilemektedir. Tarımsal işletme sahiplerinin yeterli düzeyde kâr edememesi sebebiyle besi ve damızlık hayvanlarına aldıkları yemler ve topraklarına ettikleri mahsullerin verimini arttırmak için kullandıkları gübreler de olması gereken kaliteden uzak kalmaktadır.

Muhtarlar aynı zamanda gündelik yaşamlarını idam ettirebilme hususunda da zorluk yaşadıklarını ifade etmektedirler. Verdikleri emeğin karşılığını alamadıkları için geçim sıkıntısı çekmekte, tarımsal ve hayvansal üretimin arttırılması için gerekli

olan teknolojik ekipmanı kullanamamakta ve mecburi olarak günden günde entansif tarımdan ekstansif tarıma geçiş yapmaktadırlar.

Fabrikalara satmış oldukları sütün fiyatı enflasyona göre güncellenmediği için çiftçiler ülke ekonomisine uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. Sattikları ürünün değeri ile kendi hayatlarını idare edebilmek için ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlerin değeri birbirine paralel değildir (Tablo 7).

Tablo 6: Türkiye'de süt girdi pariteleri (2008-2015).

Veri/Yıllar	2008 Ort.	2009 Ort.	2010 Ort.	2011 Ort.	2012 Ort.	2013 Ort.	2014 Ort.	2015 Ocak
Süt Fiyatı (TL/LT)	0,80	0,79	0,91	0,80	0,89	0,93	1,04	1,16
Süt Yemi Fiyatı (TL/LT)	0,53	0,43	0,49	0,64	0,71	0,73	0,76	0,76
Buzdolabı Fiyatı (Nofrost) (TL/adet)	1.522	1.489	1.586	1.572	1.743	1.689	1.844	1.971
Çamaşır Makinesi Fiyatı (TL/adet)	932	939	958	1.006	1.040	995	1.081	1.111
1 kg ürün ile alınabilecek mal miktarı (kg)								
Süt/Yem	1,33	1,66	1,74	1,26	1,26	1,28	1,36	1,47
Süt/Şeker	0,30	0,28	0,33	0,26	0,28	0,29	0,29	0,30
1 adet mal almak için satılacak süt miktarı (kg)								
Buzdolabı/Süt	2.144	2.097	1.866	1.966	1.961	1.813	1.792	1.759
Çamaşır Makinesi/Süt	1.313	1.323	1.127	1.420	1.170	1.069	1.051	992

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015.

4.1.5. Mülkiyetin Dağınık Olması

Mülkiyetin dağınık ve parçalı olmasını problem olarak gören Karamanköy kırsal mahallesi muhtarı sorunu şu şekilde dile getirmektedir: "Mülkiyet parçalı, yetersiz kalıyor. Tapularda problem yaşanıyor. İmar planı eksikliği var. Örneğin köy kahvesi bile 40 kişinin üzerine kayıtlı. Girdiler pahalı, çıktılar ucuz. Haliyle tarlalar da küçük küçük bölük pörçük olunca elimize bir şey geçmiyor."

Türkiye'de tarımsal arazilerin mülkiyet durumu hakkında net bilgiler mevcut değildir çünkü tapu ve kadastro kayıtları yetersizdir. Tarımsal arazilerin kullanımı hakkındaki bilgilere Genel Tarım Sayımı ile ulaşılmaktadır fakat bu sayım sadece 1927, 1950, 1963, 1970, 1980, 1991 ve 2001 yıllarında olmak üzere yedi kez yapılmıştır (Güneş ve Aydemir, 2005). Tarımsal toprak bütünlüğünün istenilen seviyelerde olmamasının en temel sebebi miras yoluyla bölünmedir. Anne veya babanın vefatı üzerine kardeşler arasında bölüşülerek küçülen arazi, bir sonraki kuşağa sıra geldiğinde tekrar bölünmekte ve küçülmektedir. Sistemin bu şekilde işleyişi nedeniyle tarımsal araziler istenilen düzeyde fayda sağlamamaktadır.

Duruma Balıkesir merkez ilçeleri açısından bakıldığında Türkiye genelinden farklı bir husus bulunmamaktadır. Balıkesir merkez ilçelerinde de tarımsal araziler miras yoluyla günden güne küçülmekte ve bölünmektedir. Bu problem aynı zamanda toprağın doğru şartlar altında işlenmesini de olanaksız kılmaktadır.

Bir işletme toprağının parçalı ve dağınık olmasının, biçimlerinin düzgün olmayışının işletmenin çalışması üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bir tarımsal yerleşimde toprakların parçalılığı, koşullar parçalanmaya uygun olduğunda, işletmelerin tümünü etkilemektedir. Böylece parçalılık bütün işletmelerin genel karakteristiği olmaktadır. Türk tarım işletmelerinin de büyük bir oranının parçalı olması bu sürecin bir sonucudur (Gün, 1996). Tarımsal işletme topraklarının parçalı ve düzgün olmayan şekillerde, irili ufaklı ve dağınık olması, işletmenin modern işletmecilik ilkelerine göre yönlendirilmesine olanak vermemektedir (Artukoğlu, 1987).

Balıkesir merkez ilçeleri fazla engebeli olmayan yeryüzü şekillerine ve dalgalı düzlüklere sahiptir. Plato düzlükleri akarsular ile parçalanmış durumdadır ve merkez ilçeleri, verimli topraklar üzerinde bir ovada yer almaktadır. Toplam ekili-

dikili alan 533.113 dekadır. Bunun 454.931 dekarı tahıllar ve diğerk bitkisel ürünlere, 7.775 dekarı nadas alanına, 57.677 dekarı sebze bahçelerine, 12.596 dekarı meyveler, içecek ve baharat bitkilerine ve 134 dekarı ise süs bitkilerine aittir (TÜİK, 2017). Fakat bu alanlar rakamlarla ifade edildiği gibi bir bütün halinde değil, aşağıda görüldüğü gibi küçük ve dağınık parçalar halinde (Fotoğraf 5) birçok çiftçi üzerine kayıtlı alanlardır.

Fotoğraf 5: Parçalı Mülkiyete Örnek, Balıkesir/Üçpınar Kırsal Mahallesi.

Tarım yapılan alanlarda mülkiyet şekillerinin çoğu kez, izlenen tarım sistemleri ve üretilen ürünler üzerinde büyük etkisi vardır. Bunun yanı sıra, tarımda çalışanların hukuksal, siyasal, toplumsal ilişkileri ve son olarak tarım tekniği de bir dereceye kadar tarım arazilerindeki mülkiyetin etkisi altındadır (Tümertekin ve Özgüç, 2012).

Nüfus artışına paralel olarak işlenebilir arazilerin artmaması neticesinde, toprak üzerindeki nüfus baskısı giderek yoğunlaşmaktadır (Temel, 2013). Türkiye'de sürekli artan nüfus neticesinde ve tarım arazilerinin büyük çoğunluğu özel mülkiyet statüsünde olduğundan toprak, miras yoluyla bölünerek sürekli küçülmekte ve dağılmaktadır. Mülkiyetin dağınık ve parçalı olması üretimde aksaklıklara ve bölünmelere, kazançta azalmalara sebep olmaktadır. Birim alandan elde edilen ürün miktarının düşük olması sebebiyle üretimde devamlılık ve bütünlük sağlanamamaktadır. Muhtarlar gündelik yaşamlarını sürdürebilmek adına ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmakta olduklarını ifade etmişlerdir. Mülkiyetin dağınık ve parçalı olması sadece Balıkesir ilçe merkezlerine bağlı kırsal mahallelerde değil, Türkiye genelinde yaşanan bir sorundur (Tablo 8).

Tablo 7: Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğüne Göre Yüzdeler Dağılımı (1971-2001).

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	TÜRKİYE			
	İşletmelerin Tüm İşletmelere Oranı		İşletmeler Tarafından Ekilen Toprağın Ekili Toplam Toprağa Oranı	
Yıllar	1970	2001	1970	2001
0-10	24.40	15.50	2.40	1.32
11-50	48.28	49.32	24.30	20.02
51-200	23.70	29.36	43.80	44.49
201-500	3.00	5.09	17.60	22.83
501-5000	0.60	0.72	9.20	9.43
5000+	0.02	0.01	2.70	1.91
Toplam	100	100	100	100

Kaynak: Güneş ve Aydemir, 2005.

2014 yılında hükümetin almış olduğu bir karar ile tarım arazilerinin daha da bölünmesinin önüne geçilmiş ve toplulaştırma işlemi uygulanmaya başlamıştır. Bu sayede asgari tarımsal arazi büyüklüğü; mutlak tarım arazileri, marjinal tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektardan küçük belirlenemeyecek. Bakanlık, asgari tarımsal arazi büyüklüklerini günün koşullarına göre arttırabilecek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014). Yapılan bu düzenleme ile sadece yeniden bölünmenin önüne geçilmektedir.

4.1.6. Tarımsal Üretimden Elde Edilen Kârın Düşük Olması

"Girdiler çok yüksek olunca maliyeti karşılamakta zorluk çekiyoruz. Mazotu para, gübresi para, işçisi para, para da para. Hasattan da elimize doğru dürüst kâr geçmiyor. Ne ihtiyacımızı karşılayabiliyoruz ne de tarlaya gereken özeni gösterebiliyoruz. Sattığımız ürün hiç para etmiyor." Çaypınar kırsal mahallesi muhtarı çiftçilerin yaşadığı zorluğu bu şekilde anlatıyor.

Tarımsal üretimden elde edilen ürünün satış fiyatı günümüz şartlarına kıyasla düşük kalmaktadır ve tarımsal işletme sahiplerinin yıl boyu yapmış oldukları masrafları karşılamaya yetmemektedir. Bu sorunu tek boyutlu düşünmek yanlış olur.

Çünkü işin içerisinde tarımsal pazarlama faktörü bulunmaktadır. Tarımsal pazarlama kavramı; üreticinin hangi miktar ve kalitede ürün üreteceği ile başlayıp, ürünün pazara hazırlanması, standardizasyonu, depolama, nakliyat ve nihayetinde tüketiciye kadar süreçteki faaliyetlerin tümünü kapsamaktadır (Emeksiz vd., 2005). Üretilmiş olan ürünler son tüketiciye ulaşmaya kadar çeşitli yollar izlerler, çeşitli araçlar ile karşılaşırlar ve değişik şekillerde işlenirler. Ürünlerin üretimlerinden itibaren içinden aktıkları ve işleme, depolama, paketleme, elden ele geçme gibi değişik olaylar ile karşılaştıkları bu yollar ve yerler toplu olarak “pazarlama kanalları” olarak adlandırılırlar (Güneş, 1996).

Basit tabir ile ifade edecek olursak; tarımsal işletme sahipleri ürünü tarladan toplar, toptancıya satar, toptancı da ürünün üzerine bir miktar kâr koyarak pazarcı esnafına satar. Pazarcı esnafı da bir miktar kâr koyarak pazarda ürünü halka satar. Elden ele geçen tarımsal ürün tarladan sofraya gelene kadar üzerine sürekli fiyat koyulur. Ürünün pazarda satılabilmesi için belirli bir fiyat aralığında olması gerekir. Ürün, ilk çıkış noktasından en düşük fiyata satın alınmak zorundadır. Çünkü Türkiye ekonomisi göz önüne alındığında alım gücü düşük kalmaktadır. Fakat ürünün çıkış noktasındaki maliyet giderleri hesaplanmadan ve yeterli kâr marjı ayarlanmadan sadece piyasa ekonomisine göre ürüne alış fiyatı belirlemek muhtarlar açısından sorun teşkil etmektedir. Asıl emeği sarf edenler, en az kazanan olmaktadır.

Tablo 8: Yonca ve akaryakıt girdi fiyatlarındaki değişim (2010-2017).

Veri/Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Yonca TL/Kg	0,27	0,28	0,39	0,51	0,52	0,49	0,50	0,53
Mazot TL/Lt	3,12	3,29	3,77	4,14	4,54	3,75	3,44	4,62
1 Kg yonca ile alınabilecek 1 lt mazot miktarı (Lt)								
Yonca/Mazot	0,086	0,085	0,10	0,12	0,11	0,13	0,14	0,11

Kaynak: TÜİK, 2017 ve T.P., 2017.

Tablo 9 ve tablo 10'da verilen örneklerde de görüleceği üzere tarımsal üretimden elde edilen ürünlerin satışı ile elde edilen gelirler, ihtiyaç duyulan giderleri tam anlamıyla karşılayamamaktadır. 2010 yılından bu yana tarımsal işletme sahipleri 1 kilogramlık yonca satışı ile ancak 1 litrenin 1/10 düzeyinde mazot alabilmektedirler. Yine 2010 yılından bu yana tarımsal işletme sahipleri 1 kilogramlık yulaf satışı ile 1 kilogram gübrenin ancak 3/4'ünü alabilmektedirler.

Muhtarlar geriye kalan maliyet giderlerini tamamlayabilmek için bankalardan kredi çekmekte ve borçlanmakta olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun bir sonraki yıl için iyileşmemesi halinde süreç tekrar muhtarların aleyhine işlemekte ve gün geçtikçe daha fazla borç yükü altına girmektedirler.

Tablo 9: Yulaf ve akaryakıt girdi fiyatlarındaki değişim (2010-2017).

Veri/Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Yulaf TL/Kg	0,48	0,62	0,67	0,71	0,74	0,78	0,81	0,87	
Gübre(Üre) TL/Kg	0,63	0,98	1,07	1,05	1,03	1,07	1,7	2,2	
1 Kg Yulaf ile alınabilecek gübre miktarı (kg)									
Yulaf/Gübre	0,76	0,63	0,62	0,67	0,71	0,72	0,47	0,39	

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2017 ve TÜİK, 2017.

4.1.7. Ahır Sorunu

Küçükbostancı kırsal mahallesi muhtarı ahırlar ile ilgili yaşadıkları sıkıntıyı şu şekilde anlatmaktadır: "Hayvan bakmak sorun olmaya başladı köyde. Herkesin ahırını evinin dibinde ama yan komşular rahatsız oluyor sinek yapıyor, böcek yapıyor fareler geliyor diye zabıtaya şikayet edenler bile oldu. Haliyle köylü arasında da ufak ufak husumet başladı. Belediyeye söyledik toplu bir ahır yapılınsın köy çıkışına diye, yapmadılar. Daha önceden köyün dışına kendi arazisine kendi imkanlarıyla ahır yapan arkadaşlara müsaade etmediler imar izni yok diye, yıktılar sonra. İmar izni de vermiyorlar bize."

Balıkesir'in 2012 yılında büyükşehir olması ile birlikte köyler kırsal mahallelere dönüştürülmüştür. Gerçekleştirilen bu değişim sonucunda kırsal mahallelerde yolların iyileştirilmesi, çevre düzenlemesinin yapılması, altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, belediye bütçesinden daha fazla pay ayrılması gibi hizmetler artış göstermiştir. Fakat bu hizmetler ile beraber kırsal mahallelerde şehirselleşmenin kuralları da uygulanmaya başlanmıştır. Yan komşusunun ahır kokusundan rahatsız olan mahalle sakinleri komşularını zabıtaya şikayet etmekte ve mahalle sakinleri arasında çeşitli huzursuzluklar meydana gelmektedir. İmar konusunda ise önceden kendi tercihleri doğrultusunda kendi ahırını kendi yapan mahalle sakinleri artık büyükşehirin imar kurallarına göre hareket etmekte ve katı normlar gereği ahır inşasında problem yaşamaktadırlar.

Ahırlar ve kümesler doğru şartlar altında inşa edilmediği takdirde (Fotoğraf 6) bazı sorunlar yaratmaktadırlar. Bu sorunlar çevreye kötü koku yayılması, böcek, fare vb. gibi canlıların çoğalması, hayvan ve insan sağlığını olumsuz etkilemesi gibi sorunlardır. Ülkemizde gübreler genellikle ahır içinde açıkta bekletildiği için kötü kokuya neden olmaktadır. Ahır içerisinde tabanda bulunan gübreler iyi şekilde muhafaza edilmediği zaman da koku problemi yaratmaktadır. Gübrenin kokusuna gelen böcek ve fare gibi canlılar çevredeki diğer evlere de rahatsızlık vermekte ve komşular arasında tartışmalara, hatta kavgalara sebep olabilmektedir.

Fotoğraf 6: Bahçe İçerisinde Yetiştirilen Küçükbaş Hayvanlar, Balıkesir/Yaylabayı Kırsal Mahallesi.

Ahırların düzenli olarak havalandırılmadığı ortamlarda gübrelerden çıkan gazlar hayvan ve insan sağlığını olumsuz etkilemektedir. Ahır çevresinde ve içinde hastalıkların çoğalmasına neden olabilmektedir.

4.1.8 . Sulama Sorunu

"Göletlerin yer kanalları dağınık, sular açık kanalla iletiliyor. Kapalı sistem gerekli. Yukarıdan su gelene kadar toprak suyu emiyor. Su az geliyor tarlalara. Kanalların içi yosun tutmuş artık hep pis." Köylüköyü kırsal mahallesi muhtarı tarla sulamasında neleri sorun olarak gördüklerini bu şekilde açıklamaktadır.

Tarımsal alanlar için hayat kaynağı niteliğinde görülebilecek olan yegane varlık sudur. Fakat suyun, tarımsal alanların korunması ve sağlıklı bir şekilde sürdürülebilir kullanımının sağlanması için belirli bir dengede tarlalara verilmesi gerekir. Su kullanımını olanaklı kılan iki önemli bileşen, suyun miktarı ve kalitesidir.

Su ihtiyacı, tam anlamıyla ancak bu iki bileşenin bir arada sağlanması ile karşılanabilir (TÜSİAD, 2008). Sulama suyunun tarımsal alanlara istenilen zamanda ve miktarda ulaştırılması tarımsal üretim açısından önem arz etmektedir. Her ne kadar bu bilinen bir gerçekse de, su kaynaklarının tarımsal alanlara ulaştırılmasındaki problemler ve bu kaynakların yetersizliği üretim miktarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu problemlerin yanında sosyal ve politik sorunlarda su kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasına olumsuz etki yapabilmektedir. Su kaynaklarının tarımsal sulamada verimli bir şekilde kullanılması ve tarımsal alanlara ulaştırılması, sulama kanallarına iyi bir işletim sistemi kazandırılması ile mümkün olabilecektir (Durdu, 2009).

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde mahallelerine ulaşan suyun az miktarda geldiği ve kalitesinin düşük olduğu ifade edilmiştir. Suyun açık kanallar ile iletilmesi neticesinde (Fotoğraf 7) çevresel faktörler tarafından kirletildiği, kötü kokuya ve sinek sayısında artışlara sebep olduğu dile getirilmiştir. Sulama kanallarının gerekli kontrolleri ve sağlama çalışmaları yeterli düzeyde yapılmamaktadır. Bu sebepten sulama kanallarının taban kısımlarında meydana gelen çatlamlar sebebiyle (Fotoğraf 8) su, tüketiciye ulaşana kadar toprağa sızmakta ve tarlaya istenilen düzeyde verilememektedir. Özellikle yaz aylarında tarımsal işletmelerin sulama ihtiyacı daha da fazla olmaktadır. Çünkü su hem kanal altından toprağa karışmakta, hem de kanalların üstü açık olması sebebiyle buharlaşmaktadır. Bu durum tarlalarda gereğinden fazla su kullanımına sebep olmaktadır. Çünkü tarlaya gereğinden daha az su verilmekte, bu nedenle tarlanın su ihtiyacı sürekli hale gelmektedir.

Fotoğraf 7: Sulama Kanallarındaki Kirlilik, Balıkesir/Atköy Kırsal Mahallesi.

Fotoğraf 8: Sulama Kanallarındaki Çatlaklar, Balıkesir/Atköy Kırsal Mahallesi.

4.1.9. Gençlerin Köyü Terk Etmesi

Kırsal mahallelerde ikamet eden muhtarlar için gençlerin mahallelerini terk etmesi bir sorun olarak görülmektedir. Bu duruma Bahçedere kırsal mahallesi muhtarı şu şekilde açıklık getirmektedir: "Köylerde çiftçilik azaldı. Gençler köyü terk ediyor. Tarlada çalışacak işçi zor bulunuyor. Tarlada çalışacak işçi bulunsa bile işçilik pahalı, yevmiyeler yüksek. Köylerde sadece yaşlılar kaldı artık. Yaşlılar da tarlada çalışmıyor. En fazla 30 yıl sonra çiftçilik bitme noktasına gelecek. Son yaşlılar da ölünce köyler boşalacak. Bakıyorsun aynı durum bütün ilçelerde mevcut."

Göç; toplumda sosyal, ekonomik ve kültürel alanda değişikliklere sebep olan bir olgudur. Doğanay (1994) göçü, nüfusun sürekli olarak yaşamış olduğu bölgeleri bireyler, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici veya sürekli yaşamak amacıyla, başka bir yere hareket etmesi olarak tanımlamıştır.

Tarım, çiftçilerin tek geçim kaynağı olmaktan yavaş yavaş çıkmaktadır. Artık çiftçiler başka işlerle de uğraşmakta ve bu bağlamda kentleşme örneği sergilemektedirler (Keyder ve Yenal, 2013). En önemli geçim kaynakları olan tarımın gündelik hayat ihtiyaçlarını karşılayamaması ve girdi maliyetleri karşısında yaşanan zorluk tarımsal işletme sahiplerini farklı işler ile ilgilenmeye sevk etmektedir. Böylece tarımsal ekonomiden kopuş meydana gelmektedir. Gün geçtikçe başka işlere yönelme daha fazla olmakta ve hatta kırsal kesimin genç nüfusu yeterli parayı tarım dışı işlerde kazandığı için köylerinden kopmakta, şehirlere göç etmektedirler.

Göçün ilgili topluma, içinde bulunulan duruma göre faydaları veya zararları olabilir. Balıkesir ilçe merkezleri kapsamında bakıldığında durum toplum aleyhine işlemektedir. Çünkü göç edilen yerlerde yürütülen başlıca ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır. Bu temel ihtiyaç kaynaklarında çalışacak işçilerin bulunmasında yaşanan sıkıntı Balıkesir ilçe merkezlerinde bulunan tarımsal işletmeleri zarara uğratmakta ve tarımın geleceği için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Muhtarlarla yapılan görüşmelere göre gençler kırsal alanlarda ikamet etmeyi tercih etmemekte, yaşadıkları alanlarda yürüttükleri ekonomik faaliyet olan tarım sektöründe geleceği adına endişe duymaktadırlar. Hasatta elde edilen ürünlerde kâr marjının düşük olması ve çoğu zaman zarara uğramaları, elde edilen ürünlerin satış garantisinin olmayışı, sütlerini sattıkları fabrikalardan ücretlerini aylar sonra almaları gibi faktörler sebebiyle tarım sektöründen uzaklaşmaktadırlar. Bazı genç bireyler liseden sonra üniversiteye giderek farklı bir meslek edinmekte ve edinmiş oldukları meslek üzerinde yoğunlaşmakta, üniversite eğitimi almayan gençler ise Balıkesir il merkezine veya çevre illere göç ederek maaşlı sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu sayede sağlık ve emeklilik için sigorta primlerini garanti altına almakta, gelecek endişelerini en aza indirmektedirler. Fakat bu durum Balıkesir ilçe merkezlerinin tarımsal faaliyetleri için çeşitli olumsuzluklar meydana getirmektedir. Bu olumsuz durumları maddeler halinde verilecek olursa şu şekilde bir açıklık getirilebilir:

- Tarımsal işletmelerde çalışan nüfusun azalması sebebiyle üretimde düşüş meydana gelmesi ve Balıkesir ilçe merkezlerindeki tarımın geleceğinin tehlike altına girmesi.
- Genç nüfusu azalan kırsal mahallelerde tarımsal işçi ücretlerinin artış göstermesi ile zaten az olan kâr marjında daha da fazla düşüş meydana gelmesi.
- Çevre illere ve ilçe merkezine yapılan göçler ile göç edilen yerlerde nüfus yığılması yaşanması.
- Nüfusu azalan kırsal mahallelere daha az altyapı hizmeti götürülmesi ile mevcut olan nüfusun da göçe teşvik edilmesi.
- Göç edilen yerlerde iş bulamayan bireylerin para sıkıntısı ile bunalıma girerek suça sürüklenebilmesi sebebiyle suç oranlarında artış yaşanması.

- Balıkesir ilçe merkezlerinde üretimin azalmasıyla birlikte çevre illerden tarımsal ürün taşınması ve taşıma ücretleri sebebiyle pazardaki ürün fiyatlarında artış yaşanması.
- Balıkesir ilçe merkezlerinden ürün temin ederek işleyen sanayi işletmelerinin zarara uğraması ve iflas aşamasına gelmesi.
- Balıkesir ilinde bulunan sanayi işletmelerinin zarar etmeye başlaması ile işçi çıkarması ve işsizliğin artış göstermesi, bunun yanında Balıkesir ekonomisinin olumsuz etkilenmesi.

Yukarıda bahsedilen durumlar neredeyse tüm iller veya ilçeler için geçerli olabilecek hususlardır. Görüldüğü üzere tarım bir yerleşmede esas sektör ise, o yerleşme için bir lokomotif olma özelliği gösterir. Tarım ekonomisinde meydana gelen bozulmalar domino taşı etkisi gibi tüm sektörleri ve hatta o ilin ekonomisini olumsuz yönde etkiler.

4.1.10. Küçükbaş Üretiminde Azalma

Küçükbaş hayvanlar koyun, koç, ve keçi gibi hayvanlardır. Bu hayvanların üretiminde meydana gelen azalmayı sorun olarak gören Bozen kırsal mahallesi muhtarı yaşamış oldukları sıkıntıları şu şekilde dile getirmektedir: "Hayvancılıkta planlama yok. Küçükbaş yetiştirip büyütene kadar masraf çok oluyor fakat o hayvanı satmaya geldiğinde haliyle masrafı da ekliyorsun kendi kârını da ekliyorsun fiyat çok yüksek oluyor, alıcılar fiyatı beğenmiyor. Mezbahada kestirsen yine zarar. Çiftçi de üretmiyor, yetiştirmiyor. Büyükbaş yine bir şekilde kendini amorti ediyor ama küçükbaşta durum öyle değil".

Merkez ilçeye bağlı köylerde küçükbaş olarak nitelendirilen 18.687 adet kıl keçisi, 188.244 adet koyun bulunmaktadır (TÜİK, 2017). Kırmızı et ve süt üretiminin belirli bir kısmı küçükbaş hayvanlardan sağlanmaktadır. Çok fazla sermaye ve yatırım istemeyen ve iş gücüne olumlu katkıda bulunan hayvan yetiştiriciliği Balıkesir için önemli bir yerde konumlanmaktadır. Fakat Balıkesir merkez ilçeleri genelinde küçükbaş üretiminde meydana gelen azalmalar mevcuttur. Bu azalmalara sebep olarak devletin hayvancılıkta yapmış olduğu planlamaların yetersiz olması, ilçe merkezlerinde mera alanlarının gün geçtikçe azalması, küçükbaş güdümü için çalıştırılan işçi ücretlerinin yüksek olması, veteriner masraflarının fazla olması, ahırlarda yaşanan sıkıntılar, bir önceki başlıkta da belirtildiği gibi kırsal mahalledeki

genç bireylerin dışarıya göç etmesi ile iş gücünün azalması sebep olarak gösterilebilir.

Türkiye'de küçükbaş üretiminde yaşanan sorunların Balıkesir merkez ilçeleri ile aynı olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'de küçükbaş hayvancılığı; büyük oranda düşük verimli yerli ırklardan oluşan popülasyonu, ağırlıklı olarak otlatmaya dayalı besleme koşulları ve sınırlı girdi ile üretimin hedeflendiği ekstansif bir yapıya sahiptir. Sektörün bu özelliklerine; işletmelerin küçük ve cılız bir yapıya sahip olması, girdi temini, ürün pazarlama ve değerlendirme olanaklarının yetersizliği, buna bağlı olarak üreticinin pazar fiyatından düşük pay alması, üretimin büyük ölçüde geçimlik olarak yapılması da eklenebilir (Ertuğrul vd. 2010). Balıkesir merkez ilçeleri açısından da durum farklılık göstermemektedir. Tarımsal işletme sahiplerinin ekonomik açıdan yaşadıkları sorunlar tarımsal faaliyetlerde yaşanması gereken gelişmenin önünde büyük engel oluşturmaktadır.

Küçükbaş üretimi Türkiye şartlarında çok maliyetlidir. Fakat yurt dışından ithal edilen ucuz et bu durumu daha da kötüleştirmektedir ve Balıkesir merkez ilçelerindeki üreticileri olumsuz etkilemekte, rekabet güçlerini had safhada düşürmektedir. Yurt dışında girdi maliyetlerinin daha ucuz olması sebebiyle hayvancılık faaliyetleri Türkiye koşullarına göre daha kolay ve kârlı yapılmakta, ithal edilen etler sebebiyle yerli üreticinin eli güçsüz kalmaktadır. Küçükbaş hayvan işletmeciliğinin üreticileri sürekli zarara uğratması sebebiyle de yerli üreticiler artık günden güne üretimi azaltmakta ve bu durum Balıkesir merkez ilçelerini küçükbaş hayvan ihtiyacı bakımından dışarıya muhtaç hale getirme riskini barındırmaktadır.

4.1.11. Çiftçilerin Borç Yükünün Fazla Olması

Balıkesir merkez ilçelerinde tarım ve hayvancılıkla uğraşan muhtarların yaşadıkları sorunlardan bir diğeri de bankalardan kredi alınması sebebiyle sürekli bir borç ödeme sıkıntısı içinde olmalarıdır. Yaşanan bu olumsuzluğa karşılık Bayat kırsal mahallesi muhtarının sözleri şu şekilde olmaktadır: "Borç yükümüz fazla olduğu için zordayız. Bu durum bizim için sorun yaratıyor. Her sene beklediğimiz satış olmayınca bankalara borçlanıyoruz. Bankalar da hasadımız para etmiş etmemiş bakmıyor, verdiği borcu faiziyle istiyor bizden, ödeyemiyoruz çoğu zaman".

Genellikle tarım işletmelerinin ihtiyaç duydukları sermaye iki şekilde temin edilebilmektedir. Birincisi işletmelerin kendi tasarrufları ile işletme içinden sağlanan iç finansman imkanlarıdır. İkincisi ise işletme dışından (akraba, şahıs, kooperatif, banka vb.) sağlanan sermaye unsurlarını tamamlamak amacıyla işletme dışından sağlanan ve vadesi geldiğinde faizi ile birlikte ödenmek üzere temin edilen aynı ve nakdi varlıklara kredi denilmektedir (Gündoğmuş, 1995).

Günümüz ekonomik koşulları altında yeterli sermayeye sahip olmayan tarımsal işletme sahipleri, tarımsal işletmelerinin sürekliliğini sağlamak amacıyla üretim ve diğer masraflar için bankalardan kredi kullanmaktadırlar. Bankalar ile çiftçiler arasında yapılan sözleşmeler gereği genellikle alınan borç paralar hasat zamanı bankalara ödenmektedir. Fakat bu geri ödeme süreci çoğu zaman normal işleyişi içerisinde tamamlanamamakta, tarımsal işletme sahipleri almış oldukları borçları geri ödemekte zorlanmaktadırlar.

Mülkiyetin dağınık, parçalı ve küçük alanlar halinde olduğu Balıkesir merkez ilçelerindeki tarımsal arazilerde verimin ihtiyaç duyulan miktarda arttırılamaması ve yetersiz sermaye kaynaklarına bağlı olarak ortaya çıkan maddi sorunlar tarımsal krediler yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Tarımsal üretimden elde edilen kâr marjının düşüklüğü, sermaye birikiminin sağlanamaması gibi problemler, mevcutta bulunan tarımsal kredilerden verimli bir şekilde faydalanabilmeyi olumsuz etkilemektedir. Balıkesir merkez ilçelerinde tarımsal faaliyetin genel itibarıyla üzeri açık alanlarda yapılması sebebiyle doğal koşullarda meydana gelen olumsuzluklar tarımsal işletmeleri büyük miktarda zarara uğratabilmektedir. Tarımsal ekonomide meydana gelen sirkülasyon ve dalgalanmalar, doğal koşulların neden olduğu dolu, sel gibi olumsuzluk ve riskler de göz önüne alınacak olursa tarımsal işletme sahiplerinin ekonomik gelirlerinde sürekli bir dengesizlik yaşanmaktadır. Bahsedilen sorunlar neticesinde tarımsal işletme sahibi bireyler ve ailelerinin yaşam kaliteleri düşmekte ve bankalardan almış oldukları kredileri sağlıklı bir şekilde geri ödeyememektedirler.

Tarımsal işletme sahiplerinin bankalara kredi borçlanmasına sebep olan diğer etmenler akaryakıt, yem ve gübre gibi girdi unsurlarının fiyatlarında sürekli bir artış yaşanması ve bu artışa rağmen devletten yeteri kadar destek alamamaları gösterilebilir. Girdi maliyetlerinin yüksek miktarlarda seyretmesine karşın tarımsal işletme sahiplerinin hasattan elde etmiş oldukları ürünlerin çoğu zaman girdi

maliyetlerini bile karşılayamaması, daha da kötüsü bir önceki yıl fiyat değeri yüksek olan ürünlerin bir sonraki yıl dip fiyat değerlerinde seyretmesi gibi olumsuzluklar elinde yeterli sermaye birikimi bulunmayan tarımsal işletme sahiplerini kredi kullanımına sevk etmektedir.

4.1.12. Elde Edilen Tarımsal Ürünün Satış Garantisinin Olmaması

Çiçekpınar kırsal mahallesi muhtarı: "Geçen sene para eden hasadımız bu sene para eder mi bilemiyoruz. Senelerdir ya tutarsa diye ekim yapıyoruz. Kumar oynamak gibi bir şey bizim yaptığımız bu iş. Yapılan onca masrafa, borçlanmaya, emeğe rağmen sene sonunda hasat para etmedi mi elimizde sıfır kalıyoruz öyle ortada. Bir plan program olsa ona göre ekim yapsak işlerimiz düzelecek ama o da yok." diyerek emeklerinin boşa gitmesinden şikayet ediyor.

Tarımsal işletme sahipleri üretim aşamasında bazı engeller ile karşılaşabilmektedirler. Tarımsal üretim için engel teşkil eden faktörler doğal koşulların meydana getirmiş olduğu engellemeler ve pazar ekonomisi piyasasından kaynaklanan sorunlar olarak ikiye ayrılabilir.

Tarım sektöründe görülen bu riskler nedeniyle, üreticiler yetiştireceği ürünleri belirlemede güçlükler çekmektedir. Tarımsal işletmeler, üretimden pazarlamaya kadar devam eden süreçte karşılaştığı risklerin etkileri sonucu, işletme ölçeklerini büyütmezler. Tarımsal işletmeler belirsizliklerin olumsuz etkilerinden mümkün olduğu kadar az etkilenecekleri bir yapıya girerek kendilerini korumaya çalışırken, hem gelişme dinamiklerini kaybederler, hem de ülke tarımı gelişemez (Dinler, 1996). Tarımsal işletme sahipleri ortaya çıkabilecek olan bu risklerden korunmak amacıyla tarlalarında ürün çeşidini arttırmakta, ürünlerini depolamakta, bankalardan ve diğer kuruluşlardan kredi almakta ve kısmen tarım sigortalarına başvurumaktadırlar.

Tarımsal üretimde planlama olmaması sebebiyle tarımsal işletme sahipleri her yıl rast gele üretim yapmakta ve sarf edilen emeklerini riske atmaktadırlar. Üretimde planlamanın olmaması, girdilerin maliyet hesabının yapılmaması ve piyasa arzı dışında üretim yapılmasıyla sonuçlanmaktadır. Durum böyle olduğunda yetiştirmiş oldukları ürünler hasat zamanı geldiğinde pazarda alıcı bulamamakta ve sarf edilen emek-zaman boşa gitmekte, yapılan harcamalar istenilen kâr düzeyi ile birlikte geri

dönüş sağlayamamaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuzluklardan korunmak ve zararını en aza indirmek isteyen tarımsal işletme sahipleri tarlalarında birden fazla ürün yetiştirmeye çalışmakta ve bu sebepten ötürü de tarımsal üretimde kalite düşmektedir. Tarım sektöründe uygulanmakta olan politikalarda temel amaç, örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır (Yalçınkaya vd., 2006).

Yapılan görüşmelerde Balıkesir merkez ilçelerine bağlı tarımsal işletme sahiplerinin gelecekleri hakkında endişe duydukları gözlemlenmiştir. Üretimde planlama olmaması tarımsal işletme sahiplerini karanlık bir bakış açısına sürüklemekte, bir sonraki yıl için ne sosyal anlamda ne de ekonomik anlamda plan yapamaz hale getirmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Görüşme yapılan Balıkesir merkez ilçelerinin kırsal mahalle muhtarları, günümüz ekonomik koşulları altında tarımsal faaliyetlerini istenilen ölçüde gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Girdi maliyetlerinin yüksek olmasına rağmen çıktı ücretlerinin düşük olmasını sorun olarak görmektedirler. Akaryakıtın yüksek vergi oranı ve akaryakıt fiyatlarında sürekli artış yaşanması neticesinde ihtiyaç duydukları makine gücüne ulaşmakta zorluk yaşadıklarını belirtmektedirler. Gübre ve yem fiyatlarındaki pahalılık sebebiyle tarımsal işletmelerden yeterli verim alınamamasından şikayetçidirler. Elde edilen hasat ürünü, süt ve diğer hayvansal ürünlerin de yeterli derecede kâr getirmemesi nedeniyle ekonomik çarkın tıkanığını belirtmektedirler.

Günümüzde Türkiye'de uygulanan ekonomik sistem neoliberalizmdir. Neoliberalizmin temeli özelleştirmeye dayanır ve asıl amacı devletin maddi yükten kurtarılarak bu yükün özel şirketlere devredilmesi ve ülke ekonomisinde olumlu sirkülasyon dalgaları yaratılmasıdır. Fakat ülkemiz sınırları içerisinde uygulanan neoliberalizm farklı bir boyutta yer almaktadır. Özel sektör, devlet tarafından yeterli derecede kontrol edilmemekte, hareket alanı gereğinden fazla olmaktadır. Bu olumsuz durum, Balıkesir merkez ilçelerindeki tarımsal işletme sahiplerini zora sokmaktadır. Özel sektör fiyatlar üzerinde çeşitli spekülasyonlar yapabilmekte, girdi maliyetlerinde yükselişlere sebep olmaktadır. Balıkesir merkez ilçelerindeki tarımsal problemlerin çözüme kavuşabilmesi adına neler yapılabileceği şu şekilde izah edebilir:

- Balıkesir merkez ilçelerindeki kırsal mahalle muhtarlarına göre en önemli sorun mazot fiyatlarının yüksek olmasıdır. Balıkesir merkez ilçelerinde genellikle düz ovada yer alan tarımsal işletmelerde makine kullanımı yaygındır. Bu sebepten ötürü mazot çok kullanılmaktadır. Yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte mazot fiyatları genel itibariyle yükseliştir. Toprağına ektiği ürünün hasat zamanı geldiğinde değerinin ne olacağını bilmeyen tarımsal işletme sahipleri, günden güne artış gösteren mazot fiyatları karşısında ne yapabilir? 2014 yılına kadar yükseliş trendinde olan mazot fiyatları 2014-2016 yılları arasında düşüş eğilimi gösterse de bu düşüş eğilimi 2012 yılının seviyelerinden daha öteye gidememiştir. Mazot

fiyatlarında vergi oranlarının %50'den fazla olması sebebiyle muhtarlar topraklarını işlemede ve sosyal hayatlarında ihtiyaç duydukları maddi güce ulaşmakta zorluk çektiklerini ifade etmektedirler. Bu sorunların çözülmesi için devletin tarımsal faaliyetlere etki eden girdi unsurlarının fiyatlarına müdahalede bulunması gereklidir. Muhtarlar, mazot fiyatlarındaki vergilendirme oranının düşürülerek tarımsal işletme sahiplerine daha ucuz mazot kullanım imkanının sunulması ve yapılan mazot yardımlarının işe yarar hale getirilmesi ile sorunun çözüleceğini belirtmektedirler.

- Gübre, tarımda verimi arttıran önemli unsurlardan biri olmakla birlikte Balıkesir merkez ilçelerinde farklı çeşitleri ile kullanılan ve yaygın olarak ihtiyaç duyulan bir girdi ürünüdür. Fakat kırsal mahalle muhtarlarının ifade ettiğine göre gübre fiyatları alım güçlerini zorlamaktadır. Tarımsal üretim için gerekli olan doğal gübre nüfusun fazla olması sebebiyle ihtiyacı karşılayamamakta ve suni gübre ön plana çıkmaktadır. Suni gübre ham maddelerinin yurt dışı kaynaklı olması sebebiyle de zaten piyasa ekonomisine uyum sağlamakta zorlanan Balıkesir merkez ilçelerindeki tarımsal işletme sahipleri için fiyatlar yüksek kalmaktadır. Suni gübre ham maddeleri yurtdışından güncel dolar kuru ile satın alınması ve Türk lirasının da Dolar karşısında sürekli düşüş trendinde olması sebebiyle fiyatlar istenilen düzeylere gelememektedir. Gübre fiyatlarına etki eden bir diğer unsur da vergilendirme oranının fazla olmasıdır. Günümüz ülke ekonomisi içerisinde gübreden bile özel tüketim vergisinin alınması, vergilendirme boyutunun ne kadar büyük olduğunun en açık göstergesidir. Gübre fiyatlarında düşüş gerçekleştirilebilmek için gübre üretim fabrikası kuracak olan girişimcilere devlet teşviği verilmeli ve sektöre girişler hızlandırılmalıdır. Hali hazırda bu işi yapacak olan sanayicilerin de yüksek vergi yükünden kurtarılması gerekmektedir. Üretim yapan fabrikaların yeterli kârlılık düzeyine eriştirilmesi ve ürünlerin çiftçi ekonomisine uygun fiyatlar ile üretilmesi sağlanmalıdır. Sektörde gerekli olan dışa bağımlılık düzeyi en aza indirilmeli, gerekli olan ham maddeler ülke içerisinde üretilerek ürünlerin ucuza mal edilmesi sağlanmalıdır. Yapılan bu iyileştirmeler sonucunda ülke ekonomisi de kazanmış olacaktır.

- Yeterli meraya sahip olunamaması ve hayvan kalitesinde iyileştirme ihtiyacı sebebiyle tarımsal işletme sahipleri hayvanlarının yemini dışarıdan temin etmektedirler. Fakat girdi ve çıktı maliyetleri arasındaki dengesizlik yem fiyatlarının ulaşılabilir seviyelerde olmasını engellemektedir. Kırsal mahalle muhtarları hayvanlarının sütü ve etinden elde ettikleri gelirler ile yem fiyatlarını karşılamakta zorlandıklarını ifade etmektedirler. Yapılan görüşmelerde kırsal mahalle muhtarlarının bu konuda mağdur olduğu görülmüştür. Balıkesir merkez ilçelerinin sınırları içerisinde yem üretimi ihtiyacı karşılayacak kadar yapılamamaktadır. Bunun sebepleri yem üretimi için gerekli olan hammaddelerin pahalı olması ve üretim yapacak olan işletmelerdeki sermaye azlığıdır. Yaşanan bu sorunlar neticesinde yem fiyatları da yıldan yıla artış göstermekte fakat süt fiyatlarında aynı artış gerçekleşmemektedir. Balıkesir merkez ilçelerinde yemin durumu ile ilgili yaşanan diğer bir problem de fabrikaların tarımsal işletme sahiplerine yem şantajıdır. Kırsal mahalle muhtarlarının ifade ettiğine göre yemi, sütlerini sattıkları fabrikadan almazlar ise fabrikanın çiftçiden sütünü almayacağı gibi bir durum söz konusudur. Devlet yem fiyatlarında indirim gitse bile fabrikalar bu indirimi tanımamakta ve kendi fiyat politikalarını tarımsal işletme sahiplerine dayatmaktadırlar. Yaşanan problemlerin çözüme kavuşturulması için yem hammaddesi fiyatlarına düzenlemeler getirilmeli, alım gücü ve üretim artırılarak fiyatlar düşürülmeli, yerli sanayicilere teşvik primleri verilerek ekonomik rahatlama sağlanmalı, yeterli altyapı ve araştırma, geliştirme çalışmaları yapılarak yem kalitesi yükseltilmelidir.
- Süt fiyatlarında meydana gelen değişimler tarımsal işletme sahiplerini olumsuz etkilemektedir. Diğer girdi fiyatları sürekli yükselişten çiftçinin kazanç kapısı olan süt yerinde saymakta ve günden güne değer kaybetmektedir. Kaybolan bu değer neticesinde kırsal mahalle muhtarları hayvanlardan daha iyi verim sağlamak adına ihtiyaç duydukları yem, ilaç, veteriner gibi masrafları karşılayamamaktan şikayetçidirler. Bu durum beraberinde süt üretiminde düşüşü, hayvan hastalıklarını getirmektedir. Maddi gücün yetersiz kaldığı durumlarda ise tarımsal işletme sahipleri hayvanlarını kestirmekte ve sermayelerini azaltma yoluna gitmektedirler. Yaşanan olumsuz durumlardan kurtulabilmek adına devlet diğer girdi

maliyetlerinde vergi oranlarını düşürmeli ve tarımsal işletme sahiplerine ekonomik yardımda bulunmalı, hayvanların en temel ihtiyacı olan yem fiyatlarındaki tekelleşmenin önü kesilerek çiftçi yandaşı politikalar uygulanmalı, süt ve et fiyatları günün şartlarına göre belirlenerek tarımsal işletme sahiplerinin mağduriyeti engellenmelidir.

- Mülkiyetin dağınık ve parçalı olduğu tarımsal işletmelerde yeterli kâr marjına ulaşmak mümkün olmamaktadır. Dağınık ve parçalı mülkiyet, Balıkesir merkez ilçelerindeki kırsal mahallelerde de mevcut olan bir sorundur. Sürekli olarak artış eğiliminde bulunan nüfus sonucunda toprağa daha fazla yük binmektedir. Artan nüfus tarımsal arazileri daha da bölmekte ve topraktan elde edilen kâr miktarında azalışa sebep olmaktadır. Üretim aksamakta, verim düşmekte ve tarımsal işletme sahipleri günden güne topraklarını terk etmektedirler. Meydana gelen bu sorunların çözümü için arazilerin daha da bölünmesinin önüne geçilmeli, toplulaştırma yoluna gidilerek birbirinin bitişiğinde yer alan küçük ve dağınık tarım arazileri devlet kontrolünde birleştirilmeli, çiftçiler birleştirilmiş olan tarımsal arazi üzerinde ortak olarak çalışmalı ve elde edilen kâr, çiftçiler arasında eşit miktarlarda pay edilmelidir.
- Tarımsal üretimde düşük kârlılık Balıkesir merkez ilçelerindeki tarımsal işletme sahipleri için sorun arz etmektedir. Girdi maliyetlerinde meydana gelen sürekli artış durumuna rağmen tarımsal işletme sahiplerinin elinde bulunan ürünlerin değeri aynı oranda artmamaktadır. Görülen duruma istinaden de tarımsal işletme sahiplerinin kârı her geçen gün azalmaktadır. Tarımsal üretimden elde edilen kârın düşük olmasındaki temel sebep budur. Tarımsal işletme sahiplerini etkileyen bir diğer husus da aracılardır. Elde edilen ürünün üreticiden tüketiciye ulaşana kadar geçirdiği yolda asıl kazanan kesim aracılar olmaktadır. Tarladan sıkı pazarlıklar sonucu çok düşük fiyata çıkmasına rağmen, aracılar arasında elden ele gezerek üzerine sürekli masraf binen ve kâr marjı konarak ilerleyen ürünler tüketiciye ulaşana kadar ateş pahası olmakta ve tüketici açısından da alım gücünü zorlamaktadır. Tarımsal işletme sahiplerinin kalkınması, ürünlerinin değer kazanması için aracı kuruluşlar ortadan kaldırılarak, çiftçilerin yönettiği bir pazarlama ağı oluşturulur ise çiftçinin kazanması sağlanırken pazara ulaşan ürünlerin

fiyatları da dengelenmiş olur. Buna ek olarak mazot, yem, gübre vb. girdi maliyetlerinde yapılan indirimler ve devlet destekleri sayesinde de tarımsal işletme sahipleri daha rahat konuma ulaşacaklardır.

- Hayvanların konaklama alanları olan ahırlar konusunda kırsal mahalle muhtarlarının ilettiği bazı sorunlar mevcuttur. Bu sorunlar daha çok Balıkesir'in büyükşehir olmasından sonra baş göstermiştir. Köyden kırsal mahalle statüsüne geçirilen tarımsal alanlarda imar yönetmelikleri ve büyükşehir kanunları gereği kentleşme başlamıştır. Artık tarımsal işletme sahipleri kendi istekleri doğrultusunda hareket edemezler, belediyeye gerekli yapı planları sağlanmadıktan sonra ahır yapamazlar. Yapılan görüşmelerde muhtarların kendi arazileri üzerine kuracakları ahırlar için gerekli planları hazırlamalarına rağmen belediyeden izin çıkmadığı görülmüştür. Kendi arazileri üzerine inşa edecekleri ve planları yönetmeliğe uygun olarak hazırlanan planlara rağmen neden izin çıkmadığı hakkında belediyeden doyurucu cevap alamayan tarımsal işletme sahipleri çaresiz kalmaktadır. Dikkate alınması gereken diğer bir problem de kırsal mahallelerin kentleşmeye başladığıdır. Kırsal mahalle içinde yer alan ahırlar yeterli havalandırmaya sahip olmadığı, gübreler açıkta bekletildiği ve yeterli temizlik yapılmadığı için çeşitli böcek ve fare türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu canlıların komşuların evlerine girmesi, kötü kokuya sebep olması gibi nedenlerle kırsal mahalle sakinleri birbirlerini zabıtaya şikayet etmekte ve bireyler arasında huzursuzluk baş göstermektedir. Belediye kırsal mahalle içerisinde pisliğe sebep olduğu düşünülen ahırları mahalle dışına taşımak isteyen çiftçilere yol göstermeli, alanında uzman olan bireyleri bu konuyla ilgili görevlendirmeli ve tarımsal işletme sahiplerine yardımcı olmalıdır.
- Kırsal yerleşmelerde en önemli unsur sudur. Suyun bilinçli ve koruyucu önlemler alınarak kullanılmadığı işletmelerde yeterli verimi elde etmek mümkün olmamaktadır. Balıkesir merkez ilçelerine bağlı kırsal mahallelerde su konusunda yaşanan sıkıntı sulama kanallarının ihtiyaca yönelik inşa edilmemesi ve bakımsızlığıdır. Sulama kanallarının üzerinin açık olması sebebiyle yaz aylarında buharlaşma meydana gelmekte, yılın diğer

zamanlarında da sulama kanallarındaki çatlaklar sebebiyle su toprağa sızmakta ve tarlaya verilen su miktarı yeterli olmamaktadır. Gerekli bakımların zamanında yapılması, sulama kanallarının kapalı sisteme geçirilmesi ile birlikte hem sudan tasarruf edilmiş olunacak hem de tarımsal işletme sahipleri ihtiyaç duydukları suya kavuşmuş olacaklardır.

- Tarımsal faaliyetler ile uğraşmak güç ve zaman gerektirmektedir. Genç bireyler tarımsal faaliyetlerden istedikleri ölçüde kâr edememektedir. Bu sebepten ötürü başka işlerde çalışmakta, genellikle de şehir merkezine veya komşu illere göç etmektedirler. Bu durum zaman geçtikçe kırsal mahallelerde genç nüfusun azalmasına sebep olmakta, yükü genellikle yaşlı kesimin sırtına bindirmekte ve tarımsal faaliyetler için gereken iş gücünün sağlanması zorlaşmaktadır. Mahallesini terk eden gençlerin yerini doldurmak isteyen tarımsal işletme sahipleri ücret karşılığı işçilerle anlaşmak istese de bu pek mümkün olmamaktadır. Çünkü gerçekleştirmiş oldukları tarımsal faaliyet neticesinde girdi maliyetlerini ve kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan işletme sahipleri maddi açıdan personel çalıştırabilecek durumda değildir. Tarımsal politikaların iyileştirilmesi ve köye dönüş projelerine ağırlık verilmesi ile birlikte gençler kendi arazilerine geri dönerek tarımsal faaliyetlerini sürdürecektir. Bunun için girdi maliyetleri düşürülmeli, ürün ücretleri günümüz piyasa koşullarına göre belirlenmeli, çiftçiye üretim planlaması konusunda yardımcı olunmalı, araçlar sistem dışına atılarak ürün satışlarında dip fiyata düşmenin önü kesilmelidir.
- Kırsal mahallelerde hayvan üretiminde bir düşüş söz konusudur. Meraların yetersiz olması, girdi maliyetlerinin karşılanması konusunda yaşanan sıkıntılar, tarımsal işletme sahiplerinin elinde bulunan hayvanların süt veya etinden gereken miktarda para kazanamamaları neticesinde ve bir de yurtdışından ithal edilen et nedeniyle işletme sahipleri artık hayvancılıktan vazgeçmeye başlamışlardır. Mevcutta bulunan hayvanlarının otlatılması için kırsal mahallede yeterli işgücü olmaması sebebiyle çobanlık yapacak personel de bulamamaktadırlar. Çobanlık yapacak personel bulunsa bile yüksek işçi ücretlerini karşılamakta zorlanmaktadırlar. Veteriner bakım

ücretleri, ilaç ücretleri gibi diğer sağlık masrafları da tarımsal işletme sahiplerini hayvancılıktan uzaklaştırmaktadır. Oysa yerli üretime ağırlık verildiğinde, hayvancılıkta devlet eliyle planlama yapıldığında, girdi maliyetleri konusunda vergiler minimum seviyeye çekildiğinde ve genç nüfusun kırsal mahallelerine dönmesi sağlandığında üretim yeniden canlanacak ve tarımsal ekonomi kalkınmış olacaktır.

- Gider ve gelir arasında denge kurmakta zorlanan kırsal mahalle muhtarları dengeyi sağlamak için çeşitli kuruluşlar aracılığı ile ekonomik durumlarına uygun olmayacak şekilde yüksek faizli kredi kullanmakta olduklarını belirtmektedirler. Bir kez kredi kullanan işletme sahipleri artık sadece borç ödemek için çalışır konuma düşmektedirler. Çünkü gelir ve gider arasındaki dengesizlik süregelen bir olgu olarak devam etmektedir. Bu netice sonrasında işletme sahipleri kazandığı parayı kredi borcunu ödemek için ilgili kuruma vermekte, elinde parası kalmamakta ve tekrar krediye yönelerek kısır bir döngü içerisine girmektedir. Bir diğer bakış açısı ile aslında tarımsal işletme sahipleri kendi topraklarında işçi konumuna düşmekte ve maaşlarını kredi çektikleri kurumdan alan birey haline gelmektedir. Sürekli borç ödeme odaklı düşünmeye başlayan tarımsal işletme sahipleri tarlada ve hayvancılıkta verimi attırmak için yeni çalışmalara katılamamakta, zihinlerini sadece kredi kuruluşlarında mevcut olan borca odaklamaktadırlar. Tarımsal işletme sahipleri yüksek faiz sorunundan kurtarılarak ihtiyaç duydukları zamanlarda devlete ait kuruluşlar aracılığıyla düşük faizli kredi kullanabilir ise bu borç batağından çıkabilirler. Gerçekleştirilen bu eylemler neticesinde de tarımsal işletmelerin sermaye birikiminde artış meydana gelir ve tarımda modernizasyon sağlanabilir.
- Hayatın her alanında bireyler geleceklerini düşünerek plan yaparlar ve bu plan doğrultusunda hareket ederler. Fakat tarımsal işletmeler için aynı şeyi söylemek zordur. Tarımsal üretimde planlama olmadığı için kırsal mahalle muhtarları her yıl farklı ürün ettiklerini ve bir yıl kâr getiren ürünün diğer yıl zarar ettirebilme ihtimalinin bulunduğunu belirtmektedirler. Bu belirsizlik içerisinde tarımsal faaliyetlerde ilerleme ve modernleşme sağlanması mümkün değildir. Çeşitli kuruluşlar aracılığıyla tarım sigortası yaptırmak

isteyen tarımsal işletme sahipleri yüksek sigorta maliyetleriyle karşılaşmakta, ürünlerinden yeterli kârı elde edemediklerinde banka kredilerine başvurmakta ve yukarıda da bahsedildiği üzere borç batağının içine sürüklenmektedirler. Ülke ihtiyacına yönelik olarak 2-3-5 ve 10 yıllık tarımsal üretim planlamaları yapılarak bu mağduriyet giderilebilir. Böylelikle tarımsal işletme sahipleri gelecek yıllara umutla bakabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, H., Özkan, B., Kızılay, H. (2005). Tarımsal Üretimde Çiftçi Davranışları: Çiftçiliği Uygulama Ölçeği (FIS), *Bahçe Dergisi*, 34 (2), 63-71.
- Aitken, S.C., Cutter, S.L., Foote, K.E. (1989). *Environmental Perception and Behavioral Geography, Geography in America*. (Ed. Gary L., Gaile ve Cort J. Willmont). Columbus: Merril Publishing Company.
- Aktaş, E., İpek, S., Işık S. (2010). Türkiyede Tarım Sektöründe Kullanılan Mazota Yönelik Vergi ve Destekler, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 16(1), 19-24.
- Aliğaoğlu, A. (2007). Davranışsal Coğrafyaya Bir Örnek: Öğrenci Merkezli Balıkesir Şehir İmajı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 17-44.
- Alçıçek, A., A, Kılıç., V, Ayhan., M, Özdoğan. (2010). Türkiye’de Kaba Yem Üretimi ve Sorunları. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. 1071-1080. Ankara.
- Artukoğlu, M. (1987). Türkiye'de Tarım Arazilerinde Arazi Parçalanması Sorunu ve Konuya İlişkin Bazı Öneriler. *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, 26(27), 26-29.
- Bergman, E. F. (1995). *Human Geography, Cultures, Connections and Landscapes*, pp. 35. USA: Printice Hall.
- Çakmak, B., Beyribey, M. Kodal, S. (2004). Irrigation Water Pricing in WUAs Turkey. *International Journal of Water Resources Development*, 20(1), 113-124.
- Çakmak, B., Aküzüm T. (2006). Türkiye'de Tarımda Su Yönetimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. TMMOB Kongresi (2). 349-360. Ankara.
- Dellal, İ., Özat, E.H., Özüdoğru, T. (2007). Tarımda Mazot Kullanımı ve Mazot Destekleri. Çalışma Raporu, Ankara, s. 5.
- Doğan, Z., Arslan, S., Berkman, N.A. (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 29-41.

- Doğanay, H. (2017). *Coğrafya Bilim Alanları Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, H., Coşkun, O. (2012). *Tarım Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dinler, Z. (1996). *Tarım Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- DPT, (2001). Gıda Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, s. 9.
- Duman, M., Gözüaçık, C., Karaca, V., Mutlu, Ç. (2008). Süne Mücadelesinde Çiftçi Davranışları: Adıyaman- Diyarbakır - Mardin- Şanlıurfa Örneği. Harran Üniversitesi, *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12 (4), 65-71.
- Durdu, D. (2009). Türkiye'de Sulama Kanallarının Kanal Otomasyon Teknikleri ile Modernizasyonu. *ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 69-79.
- Ekinci, K., Sayılı, M. (2010). Tarım Arazilerinin Parçalanmasını Önlemeye Yönelik Mevzuat Üzerine Bir İnceleme. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 121-129.
- Emeksiz, F., Albayrak, M., Güneş, E., Özçelik, A., Özer, O.O. ve Taşdan, K. (2005). Türkiye'de Tarımsal Ürünlerin Pazarlama Kanalları ve Araçlarının Değerlendirilmesi. Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, 1.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, (2018). Petrol ve Lpg Piyasası Fiyatlandırma Raporu. 9 Ocak 2019 tarihinde [http://www.epdk.org.tr/ TR/ Dokumanlar / Petrol/YayinlarRaporlar/Fiyatlandirma](http://www.epdk.org.tr/TR/Dokumanlar/Petrol/YayinlarRaporlar/Fiyatlandirma) adresinden erişildi.
- Ertuğrul, M., Savaş, T., Dellal, G., Taşkın, T., Koyuncu, M., Cengiz, F., Dağ, B., Koncagül, S., Pehlivan, E. (2010). Türkiye Küçükbaş Hayvancılığının İyileştirilmesi. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi* (1), 585-598.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarım Arazilerinin Miras Yoluyla Bölünmesi Sona Erdi. 6 Kasım 2017 tarihinde [http://www.tarim.gov.tr/ Sayfalar/ Detay.aspx? OgeId=412&Liste=Haber](http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=412&Liste=Haber) adresinden erişildi.

- Gün, A.S. (1996). Türkiye'de Uygulanan Toprak Toplulaştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması İzmir ve Şanlıurfa Örneği. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gün, S. (2001). Türkiye'de Tarım Topraklarının Mülkiyet Durumu ve Uygulama Politikaları. *Cumhuriyetin 100. Yılına Türk Tarımının Hedefleri Sempozyumu*. Ankara. 325-336.
- Gündoğmuş, E. (1995). Türkiye'de 1980-1990 Döneminde Tarımsal Üretim Değeri ve Tarımsal Kredi Miktarlarının Bölgeler İtibariyle Karşılaştırılması. *Kooperatifçilik Dergisi*, 48-49.
- Güneş, H. H., Aydemir, C. (2005). Türkiye'de Tarım Topraklarının Mülkiyet Yapısı ve Tarihsel Süreçteki Değişimde Diyarbakır Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (12), 74-86.
- Güneş, T. (1996). Tarımsal Pazarlama. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını.
- Güreşçi, E., Yurttaş, Z. (2008). Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14 (2), 47-54.
- Hart, P. W.E., (1980). Problems and Potantialities of Behavioral Approach to Agricultural Location, *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, Vol 62, No 2, pp. 99-107.
- Holoway, L.E., Ilbery, B.W. (1996). Farmers attitudes to ward environmental change, particularly global warming, and adjustment of crop mix and farm management, *Applied Geography*, Vol. 16, No. 2, pp. 159-171.
- Holt-Jensen, A. (2017). *Coğrafya, Tarihi, Felsefesi ve Temel Kavramları*. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Ilbery, B.W. (1985). *Agricultural Geography, A Socialand Economic Analysis*. Oxford University Press. pp. 23. New York.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. University of Chicago Press. pp. 38. Chicago.

- Karabulut, A., Ergül, M., Ak, İ., Kutlu, R.H., Alçıçek, A. (2000). Karma Yem Endüstrisi. *Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi*. 985-1008.
- Kazgan, G. (1999). *1980'lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme: 75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Keyder, Y., Yenil, Ç. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıral, T., Akder H. (2000). Makro Ekonomik Göstergelerle Tarım Sektörü. *Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi* (1), 1-18.
- Koçak, M., Zayıf, Y.A. (2005). Yüzey ve Basıncılı Sulama Sistemlerinin Karşılaştırılması ve İşletme Hizmetleri Yönünden Değerlendirilmesi. *II. Ulusal Sulama Sistemleri Sempozyumu*. Ankara. 193-207.
- Özgüç, N., Tümertekin, E. (2000). Coğrafya, Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özgür, E.M., Yavan, N. (2013). Türk Coğrafyacılarının İç Hesaplaşması: Neden Başaramadık? Nasıl Başarabiliriz?. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 14-38.
- Punch, K.F. (2014). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Singh, J., DHILLON, S.S. (2004). *Agricultural Geography*. Tata McGraw-Hill Publishing Company Limited. pp.23. New Delhi.
- Subaşı, S. O., Aydın, O., Uysal, O., Demirtaş, M. (2014). Türkiye'de Gübre Tüketimindeki Değişimler. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*. 81-96.
- Tağıl, Ş. (2003). Balıkesir Ovası ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası. Yayımlanmış Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2015). Tarımsal Veriler. Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Yayını, 21.

- Temel, M. (2013). Kırsal Alanların Korunarak Kalkınmasında ve Planlanmasında Bir Araç Olarak Arazi Toplulaştırması: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Tuna, Y. (1993). Tarımda Verimlilik Artışının Ekonomik Sonuçları: Türkiye İle İlgili Bir Değerlendirme. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2012). Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (1). (2017). Hayvancılık İstatistikleri, 2 Eylül 2017 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2). (2017). Hayvancılık İstatistikleri, 20 Ağustos 2017 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (3). (2017). Tarımsal Fiyat ve Ekonomik Hesaplar 6 Kasım 2017 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1004 adresinden erişildi.
- Türkiye Petrolleri. (2018). Pompa Fiyatları. 8 Ocak 2019 tarihinde <http://www.1.tppd.com.tr:81/SitePages/PompaFiyatlari.aspx> adresinden erişildi.
- TÜSİAD. (2008). Türkiye’de Su Yönetiminin Durumu: Sorunlar ve Öneriler. Sürdürülebilir Su Yönetimi Konferansı. 64.
- Uysal, Y. (1993). 1980 Sonrası İzlenen Tarım Politikalarının Değerlendirilmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 32-66.
- Yalçınkaya, N. Yalçınkaya, H.M., Çılbant, C. (2006). Avrupa Birliğine Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2(13), 98-118.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Yılmaz, C. (2009). Türkiye'de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri; Evlilik Yoluyla Göç. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (21). 221-232.

Zengin, M., Gezgin S. (2013). KOP Bölgesi Tarım Topraklarının Problemleri ve Çözüm Yolları. *Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*. Konya. 260-271.

EKLER

Ek 1: Ürün Bazındaki Makaleler (1915-2017).

Tarih Aralığı	Ürün Bazındaki Makaleler
1915-1949 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• T. Tekeli, 1943. Rize'de Çay Yetiştiriminin Tabii Esasları. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 2. S, 213-233.• C. Baydar, 1944. Türkiye'de Zeytincilik. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 5-6. S, 153-165.
1950-1980 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• E. Tümertekin, 1955. Türkiye'nin Buğday İstihsali Hakkında Bir Araştırma. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 13-14. S, 173-178.• S. Öngör, 1955. Türkiye'de Mısır Tarımı Üzerine Bazı Düşünceler. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 15-16. S, 65-73.• N. Tunçdilek, 1955. Eskişehir Vilayetlerinin Buğday Ziraati. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 15-16. S, 127-144.• E. Kalelioğlu, 1963-1964. Türkiye'de Antep Fıstığı. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 22-23. S, 225-238.• M. Emiroğlu, 1965. Türkiyenin Beslenme Problemi ve Buğday Üretimi, <i>Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi</i>, Cilt, 22. Sayı, 1-2. S, 1-16.• E. Kalelioğlu, 1967-1968. Birecik'te Kendircilik Hakkında. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 24-25. S, 273-278.• H. Kara, 1968. Türkiye'de Pamuk Üretim Alanları, <i>Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi</i>, Sayı, 11. S, 71-90.
1981-2000 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• N. Taşlıgil, 1992. Türkiye'de Tütün Ziraati. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 27. S, 129-138.• A. Özçağlar, 1992. Türkiye'de Şeker Pancarı Ekim Alanlarının Coğrafi Dağılışı, <i>Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi</i>, Sayı, 1. S, 15-54.• A. Özçağlar, 1993. Türkiye'de Şeker Fabrikalarının Coğrafi

<p>1981-2000 Yılları Arası</p>	<p>Dağılışı ve Şeker Üretimimiz, <i>Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi</i>, Sayı, 2. S, 69-122.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A. Gümüşçü., O. Gümüşçü, 1993. Türkiye'de Haşhaş ve Haşhaş Tarımının Coğrafi Dağılışı, <i>Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi</i>, Sayı, 6. S, 123-148. • N. Türkoğlu, 1993. Türkiye'de Çeltik Alanlarının Dağılışı. <i>Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi</i>, Sayı, 7. S, 209-240. • A. Kılıçaslan, 1994. Trabzon ve Akçaabat'ta Tütün Tarımı. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 29. S, 359-373. • S. Avcı, 1996. Türkiye'de Şeker Pancarı Ziraatinin Coğrafi Esasları. <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 4. S, 265-289. • S. B. Akova, 1997. Türkiye'de Muz Ziraatinin Coğrafi Dağılışı ve Özellikleri. <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 5. S, 139-177. • M. Ceylan. 1998. Salihli'de Yeni Bir Tarım Ürünü, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 2. S, 185-196. • Z. Koday, 1999. Çoruh Vadisinde Zeytin Alanları, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 34. S, 263-282. • G. Ertin, 2000. Edremit Körfezi Çevresinde Zeytin Üretimi, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, sayı, 35. S, 223-246. • Z. Koday, 2000. Türkiye'nin Tahıl Üretimi, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 35. S, 299-320. • S. Koday, 2000. Türkiye Çay Tarım Alanlarının Dağılışı ve Çay Üretimimizdeki Gelişmeler, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 35. S, 321-346. • S. Koday, 2000. Türkiye'de Kivi Üretimi. <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt,6. Sayı, 3. S, 103-122.
--	--

2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none"> • H. Koca, 2001. Türkiye Mısır Ekim Alanları ve Üretiminin Coğrafi Dağılışı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 7. Sayı, 5. S, 193-221. • Ü. Özdemir, 2001. Safranbolu ve Safran Tarımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 7. Sayı, 5. S, 297-308. • M. Tıraş, 2001. Kozan'da Turunçgil Tarımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 7. Sayı, 6. S, 145-162. • M. Zaman, 2001. Çarşamba Ovasında Çeltik Tarımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 7. Sayı, 5. S, 449-479. • M. Tıraş, 2002. Yarpus Çayı Havzasında Zeytincilik, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, sayı, 39. S, 45-53. • M. Tıraş, 2003. Osmaniye'de Yer Fıstığı Tarımının Coğrafi Esasları, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 40. S, 35-47. • M. Zaman. 2004. Türkiye'de Fındık Bahçelerinin Coğrafi Dağılışı ve Üretimi, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 9. Sayı, 11. S, 51-92. • N. Koca, 2004. Çanakkale'de Zeytin Yetiştiriciliğinin Coğrafi Esasları, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 9. S, 119-138. • S. Doğanay. 2005. Trabzon İlinde Fındık Tarımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 10. Sayı, 13. S, 233-252. • M. Alım., G. Kaya. 2005. Iğdır'da Kayısı Tarımı ve Başlıca Sorunları, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 10. Sayı, 14. S, 47-66. • H. Koca. 2006. Türkiye'de Yerfıstığı Tarımı: İmkanlar ve Sorunlar, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 11, Sayı, 16. S, 7-38. • E. Akpınar., D. Yiğit. 2006. Ekolojik Faktörlerin Karaerik Üzüm Çeşidi Yetiştiriciliğine Etkileri, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 11. Sayı, 16. S, 39-62. • S. Doğanay. 2006. Trabzon'da Çay Tarımının Coğrafi Esasları, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 11. Sayı, 16. S, 89-112. • S. Doğanay., M. Alım., N. Tanfer Altaş. 2006. Doğu Karadeniz Bölümü'nde Turunçgil Tarımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt 11, Sayı, 15. S, 223-250.
----------------------	---

2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none"> • B. İbret, 2006. Türkiye'deki Sarımsak Tarımı ve Taşköprü Sarımsağı Üzerine Coğrafi Açından Bir İnceleme, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 12. S, 17-50. • Y. Kadioğlu, 2007. Uşak'ta Haşhaş Tarımının Coğrafi Özellikleri, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 12 Sayı, 18. S, 165-186. • Y. Kadioğlu. 2007. Sivaslı'da (Uşak) Alternatif Ürün Denemelerine Bir Örnek: Çilek Yetiştiriciliği, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 16. S, 187-204. • B. Çetin, 2008. Burdur İlinde Anason Tarımının Coğrafi Esasları, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 13. Sayı, 20. S, 195-214. • H. Doldur, 2008. Kesme Çiçek Üretimi ve Ticareti, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı 16, S, 26-45. • S. Günay, 2008. Türkiye'de Enerji Tarımı Amacıyla Ayçiçeği, Kanola ve Soya Fasulyesinin Yetiştirilmesi, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt 13. Sayı, 20. S, 163-182. • M. Tıraş, 2009. Türkiye'de Kanola Tarımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 14. Sayı, 21. S, 159-172. • Y. Kadioğlu, 2009. Çivril'de Şeker Pancarı Tarımının Coğrafi Özellikleri, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 14. Sayı, 22. S, 107-124. • T. Tapur., R. Bozyiğit. 2009. Ereğli (Konya) İlçesinde Meyvecilik, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı 20, S, 123-152. • Y. Kocadağlı, 2009. Türkiye'de Zeytincilik Faaliyetlerinde Edremit Körfezi Kıyılarının Önemi, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 19. S, 28-58. • İ. F. Şahin, 2010. Hayvancılıkta Önemli Bir Yem Kaynağı: Silaj, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 15. Sayı, 23. S, 1-18. • Z. Başkaya, 2011. Türkiye'de Kiraz Tarımının Coğrafi Esasları, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 16, Sayı, 26. S, 45-72. • E. Atasoy, 2011. Dünya ve Türkiye'de Kestanenin Önemi ve Üretimi, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 22. S, 1
----------------------	--

2001 Yılı ve Sonrası	<p>13.</p> <ul style="list-style-type: none"> • H. Doğanay, 2012. Türkiye Fındık Meyvancılığındaki Yeni Gelişmeler, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 17. Sayı, 27. S, 1-22. • G. Şahin, N. Taşlıgil, 2013. Türkiye'de Tütün Yetiştiriciliğinin Tarihsel Gelişimi ve Coğrafi Dağılımı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 18. Sayı, 30. S, 71-102. • H. Kurt., G. Şahin. 2013. Bir Ziraat Coğrafyası Çalışması, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Türkiye'de Nar (<i>Punica Granatum L.</i>) Tarımı, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 27. S, 551-574. • E. Kapluhan, 2015. Ziraat Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Kaman İlçesinde (Kırşehir) Ceviz Üretim Faaliyetleri, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 32. S, 147-170. • R. Ilgar, 2016. Çanakkale İlinde Zeytin Yetiştiriciliği ve Yaşanan Sorunlar, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 32. S, 19-32. • K. Karabacak. 2017. Türkiye'de Tütün Tarımı ve Coğrafi Dağılışı. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt,15. Sayı, 1. S, 27-48. • E. Atış., Ş. Çelikoğlu. 2017. Kağızman İlçesinde Kayısı Üretimi ve Yöre Ekonomisine Katkıları, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>. Sayı, 36. S, 191-205. • M. Demir, 2017. Kars İlinde Şeker Pancarı Üretiminin Beşeri ve Ekonomik Önemi, Sürdürülebilirliği. <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı 36, S, 175-190.
----------------------	--

Ek 2: Tarımsal İşletmeler Hakkındaki Makaleler (1981-2015).

Tarih Aralığı	Tarımsal İşletmeler Hakkındaki Makaleler
1981-2000 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• S. Doğaner, 1992. Türkiye'de Tarım İşletmeleri ve Faaliyetleri. <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 3. S, 159- 174.
2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• M. Alım., S. Doğanay. 2002. Iğdır Kazım Karabekir Tarım İşletmesi, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 7. Sayı, 8. S, 133-147.• S. Benek, 2007. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'deki Tarımsal İşletmelerin Günümüzdeki Durumu, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı 15. S, 191-206.• B. Taş, 2010. Türkiye'de Tarımsal İşletmelerin Coğrafi Dağılışı, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 15. Sayı, 23. S, 31-46.• H. İnan., O. Yaşar. 2015. Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Etkilerine Yönelik Bir İnceleme: Tahirova Tarım İşletmesi, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 32. S, 270-305.

Ek 3: Seracılık Hakkındaki Makaleler (1981-2007).

Tarih Aralığı	Seracılık Hakkındaki Makaleler
1981-2000 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• E. Struck, 1986. Türkiye'nin Güney Kıyı Bölgelerinde Tarımsal Bir Yeniliğin Yaygınlaşması: Seracılık. <i>İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Dergisi</i>, Cilt 2, Sayı 3, S, 79-90.• G. Emekli, 1992. Urla-Seferihisar Çevresinde Seracılık Etkinlikleri, <i>Ege Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 6. Sayı, 1. S, 179-198.
2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• M. Doğan, 2004. Türkiye Ziraatinde Seracılık Faaliyetlerine Bir Örnek: Fethiye Ovasında Seracılık ve Önemi. <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 12. S, 85-95.• M. A. Özdemir., M. Bahadır. 2007. Türkiye'de Önemli Bir Seracılık Alanı: Yalova İli. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 5. Sayı,1. S, 17-36.• S. Zaman., Ü. Özdemir., R. Sever. 2007. Coğrafi Yönleriyle Antalya'da Örtü Altı Süs Bitkileri Yetiştiriciliği, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 12. Sayı, 18. S, 301-326.

Ek 4: Tarımsal Gelişmeler Hakkındaki Makaleler (1950-2001).

Tarih Aralığı	Tarımsal Gelişmeler Hakkındaki Makaleler
1950-1980 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• S. Erinç, 1955. Türkiye'de Son Zirai Gelişmeler Hakkında. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 15-1. S, 47-64.
1981-2000 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• E. Tümertekin, 1987. Türkiye'de Tarımda Yeni Gelişmeler, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 2. S, 1-34.
2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• M. Bayartan, 2001. Türkiye Ziraatında Su Kullanımıyla İlgili Yeni Bir Uygulama Damla Sulama Sistemi. <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 9. S, 139-160.

Ek 5: Ulusal ve Bölgesel Tarım Özelliklerini Ele Alan Makaleler (1950-2016).

Tarih Aralığı	Ülke ve Bölgelerin Tarım Özelliklerini Ele Alan Makaleler
1950-1980 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• N. Tunçdilek, 1957. İç Anadolu Bölgesinin Kuzeybatı Bölümündeki Köylerde Tarla Rejimleri ve Mülkiyet. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 17. S, 119-123.• E. Tümertekin, 1959. Türkiye Ziraatında Kadın Gücünün Dağılışı. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 18-19. S, 173-176.• A. Özçağlar, 1968. Türkiye'deki Tarım Alanlarının Coğrafi Dağılışının Doğal Çevreyle İlişkisi, <i>Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi</i>, Sayı, 11. S, 131-150.• A. Köksal, 1973. Marmara Bölgesinin Tarım ve Hayvancılığı Hakkında, <i>Coğrafya Araştırmaları Dergisi</i>, Sayı, 7. S, 109-123.• Ü. Sergün, 1973. Uluova Ziraatının Genel Karakterleri. Cilt 10, Sayı 18-19, S, 291-305.
1981-2000 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• E. Kalelioğlu, 1989. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Tarımsal Yapısı, <i>Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt 1, Sayı 1, S, 150-159.• N. Sırakaya, 1992. Gündül İlçesinde Tarım Faaliyetleri, <i>Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi</i>, Sayı, 1. S, 151-168.• S. Ceylan, 1995. Ekonomik Fonksiyonları Yönünden Tipik Bir Tarım Kasabası: Göle (Ardahan). <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt,1. Sayı, 1. S, 112-131.
2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• Ç. Ünal. 2003. Erzurum'un Tarım Potansiyeli, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 8. Sayı, 10. S, 191-211.• Z. Koday. 2004. Kağızman İlçesinde Meyvecilik, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 9. Sayı, 12. S, 191-206.

2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• M. Doğan, 2005. Türkiye Ziraatinde Makineleşme: Traktör ve Biçerdöverin Etkileri, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 14. S, 66-75.• Y. Özdemir, 2006. Aşağı Büyük Menderes Havzasında Kırsal Kesimde Tarımsal Yapıya Bir Örnek: Sarıkemer, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 44. S, 79-98.• M. Kirami Ölgen., Ü. Erdal., Ö. Sökmen., 2009. Turgutlu-Salihli Arasında Organik Tarım Faaliyetlerinin Toprak Üzerindeki Etkileri, <i>Ege Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 18. Sayı, 1-2. S, 17-30.• M. Yakar., H. Yazıcı. 2010. Emirdağ İlçesinde Göçlerin Tarım Alanlarına Etkileri. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 7. Sayı, 2. S, 163-176.• E. Ö. A. Cengiz., C. Z. Çavuş., T. Koç. 2014. Çanakkale ve Kepez Yerleşmelerinde Sulu Tarım Alanları Kentleşme İlişkisi. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 12. Sayı, 1. S, 69-88.• E. Kapluhan, 2014. Ziraat Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bekilli'de (Denizli) Bağcılık, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 28. S, 36-54.• M. Yılmaz. 2016. Özalp İlçesi'nde Tarım Arazilerinin Mülkiyet Durumu- Parsel Büyüklüğü ve İlçedeki Bitkisel Üretim, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 34. S, 203-216.
----------------------	--

Ek 6: Tarımsal Problemler Hakkındaki Makaleler (1915-2014).

Tarih Aralığı	Tarımsal Problemler Hakkındaki Makaleler
1915-1949 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• B. Darkot, 1943. Memleketimizin Bazı Ziraat Problemleri. <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 3-4. S, 277-287.
1981-2000 Yılları Arası	<ul style="list-style-type: none">• H. Kara, 1993. Mersin-Erdemli Arasında Gelişen Deniz Turizmi, Tarım Alanları İlişkisi ve Sorunları. <i>Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi</i>, Sayı, 3. S,141-160.• M. Tunç, 1995. Trabzon'da Tarım Alanlarının Amaç Dışı Kullanılması Sorunu, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 30. S, 383-392.• H. Kara, 1977. Çukurovanın Üç Köyünde Tarım - Nüfus İlişkileri ve Bölge Kır Kesimi Sorunları Konusunda Bir İnceleme, <i>Coğrafya Araştırmaları Dergisi</i>, Sayı, 8. S, 159-192.
2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• N. Yenmez, 2004. Harran Ovasında Seracılık Faaliyetleri ve Sorunları. <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 12. S,97-104.• S. Benek. 2006. Şanlıurfa İlinin Tarımsal Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri, <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 4. Sayı, 1. S, 67-91.• A. Adıyaman., S. Günay. 2008. Türkiye'de Yüksek Tarım Maliyeti Sorununun Çözümünde Biyodizelin Yeri, <i>Doğu Coğrafya Dergisi</i>, Cilt, 13. Sayı, 19. S, 105-122.• E. Kapluhan. 2013. Türkiye'de Kuraklık ve Kuraklığın Tarıma Etkisi, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 27. S, 487-510.• A. Atasoy., R. Geçen, 2014. Reyhanlı İlçesi Topraklarında Tuzlanma Problemi, <i>Türk Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 62. S, 21-28.

Ek 7: Tarımsal Planlama Hakkındaki Makaleler (2001-2017).

Tarih Aralığı	Tarımsal Planlama Hakkındaki Makaleler
2001 Yılı ve Sonrası	<ul style="list-style-type: none">• M. Bakırcı, 2005. Türkiye'de Organik Tarımın Geleceği ve Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Müzakerelerine Etkisi, <i>İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 13. S, 67-83.• M. Karakuyu., A. Özçağlar. 2005. Alaşehir İlçesinin Tarımsal Yapısı ve Planlamasına Dair Öneriler, <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 3. Sayı, 2. S, 1-17.• F. Kaya. 2007. Hamur İlçesinin Tarım ve Hayvancılık Yapısı ile Planlamasına Dair Öneriler, <i>Marmara Coğrafya Dergisi</i>, Sayı, 16. S, 159-186.• B. Taş. 2011. Tarım Alanlarının Planlaması Sürecinde SWOT Analizi Kullanımına Bir Örnek: Sandıklı İlçesi. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 9. Sayı, 2. S, 189-207.• K. Karabacak. 2013. Karpaz Yarımadasında Tarımsal Arazi Kullanımı ve Planlama Önerileri. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 11. Sayı, 2. S, 121-148.• N. Özgen., A. Özçağlar. 2017. Bismil İlçesinde Tarımsal Arazi Kullanımı ve Planlamaya Yönelik Kararlar. <i>Coğrafi Bilimler Dergisi</i>, Cilt, 15. Sayı, 1. S, 77-107.